

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Prvky New Age v současném judaismu
(tzn. Jewish Renewal)

The Elements of New Age in Contemporary Judaism
(so called Jewish Renewal)

Bc. Eva Schneiderová

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala paní ThDr. Markétě Holubové, Th.D. za odbornou pomoc a ochotné vedení mé diplomové práce a Davidu Maxovi za jeho odborný příspěvek.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Prvky New Age v současném judaismu (tzn. Jewish Renewal) napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Literatury a dalších odborných zdrojů a moje práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 6. 2014

Eva Schneiderová

Anotace

Diplomová práce „Prvky New Age v současném judaismu (tzv. Jewish Renewal) se zabývá vzájemným vztahem židovství a hnutí New Age. V první části popisuje jejich hlavní společné prvky, což jsou holismus, monismus, environmentalismus, generové otázky a esoterismus. Druhá část je zaměřena na hnutí Jewish Renewal, které se objevilo v 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Toto hnutí je trans-denominační neochasidské hnutí, které se snaží obnovit židovství na základech chasidských a kabalistických myšlenek přizpůsobených současnosti, kladoucí důraz na osobní spiritualitu. Třetí část pojednává o prvcích judaismu uvnitř New Age, které představuje zejména kabala a židovská mystika. Čtvrtá část popisuje fenomén duální náboženské identity, jehož nejznámějšími skupinami jsou mesiánští Židé, Jews for Allah, Jewbus a Hinjews.

Klíčová slova

Jewish Renewal, New Age, judaismus, Židé, chavurot, kabala

Anotation

Master thesis „The Elements of New Age in Contemporary Judaism (so called Jewish Renewal)” deals with mutual relationship between Judaism and New Age movement. In the first part it describes their main mutual elements such as holism, monism, environmentalism, tender issues and esotericism. The second part is focused on Jewish Renewal movement, which aroused in 60's of 20th century in the United states of America. This movement is transdenominational neoschasic movement, which tries to renew Judaism through Chasidic and kabalistic thoughts adapted to present days, it emphasizes personal spirituality. The third part talks about the Jewish elements within new Age, which are mainly kabbalah and Jewish mysticism. The fourth part describes the phenomenon of dual religious identity, whose the best known groups are Messianic Jews, Jews for Allah, Jewbus and Hinjews.

Keywords

Jewish Renewal, New Age, Judaism, Jews, Chavurot, Kabbalah

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	8
1 Úvod do New Age	10
1.1 Holismus v New Age	12
1.2 Monismus v New Age.....	13
1.3 Environmentalismus v New Age	13
1.4 Gender v New Age.....	13
1.5 Esoterismus v New Age	14
2 Úvod do judaismu.....	15
2.1 Holismus s judaismu	18
2.2 Monismus v judaismu	19
2.3 Environmentalismus v judaismu	20
2.4 Gender v judaismu	20
2.5 Esoterismus v judaismu.....	23
3 Jewish Renewal	24
3.1 Kořeny JR.....	24
3.1.1 Neo-chasidismus.....	24
3.1.2 Radikální protestní hnutí	26
3.1.3 Kontrakultura, kultura v opozici, alternativní kultura	27
3.2 Inspirátoři a hlavní osobnosti Jewish Renewal	28
3.2.1 Rabi Zalman Schachter-Shalomi	28
3.2.2 Rabi Shlomo Carlebach	30
3.2.3 Rabi Abraham Joshua Heschel	31
3.3 První komunity.....	33
3.3.1 Chavurat Shalom	33
3.3.2 Dům lásky a modlitby	34
3.3.3 Fabrangen	36
3.3.4 Centralizace chavurot	37
3.4 Ideologie a praxe	39
3.5 Současnost hnutí Jewish Renewal.....	42
3.6 Současný Jewish Renewal v Izraeli	48
4 Judaismus v New Age	51
5 Duální náboženská identita.....	55

5.1 Exkurz: Mesiánští židé a Židé vyznávající islám – duální identita jako nástroj misie a sebe-potvrzení?	55
5.1.1 Mesiánští Židé	55
5.1.2 Jews for Allah.....	57
5.2 Jewbu a Hinjew	59
Závěr	62
Seznam použité literatury	64
Přílohy.....	Chyba! Záložka není definována.

Seznam zkratek

Ad.	A další
Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
Atp.	A tak podobně
Cit.	Citace
Hebr.	Hebrejsky
N.l.	Našeho letopočtu
Např.	Například
Nar.	Narozen
Př.n.l.	Před naším letopočtem
S.	Strana
Sg.	Singulár
Stol.	Století
Tj.	To je
Tzn.	To znamená
Tzn.	Tak zvaný

Zkratky biblických knih odpovídají oficiálním zkratkám českého ekumenického překladu Bible.

Úvod

Téma Jewish Renewal jsem si vybrala proto, že studuji obory judaistika a religionistika a při rozkrývání zvolené problematiky jsem musela upotřebit znalosti z obou oborů, byť judaistika byla samozřejmě primární. Je to téma, o kterém se v českém akademickém prostředí zatím tolik nemluví, protože se nepočetného českého židovstva dotýká pouze okrajově. Jde zejména o americkou a izraelskou problematiku, která má však potenciál rozšířit se i do Evropy.

Jewish Renewal můžeme přeložit jako židovské obrození nebo obnova. Je to terminus technicus, který jsem dále v práci nepřekládala, aby nedošlo k nedorozumění. Hnutí Jewish Renewal se poprvé objevilo v 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických společně s hnutím hippies. Jedním z cílů mé práce bylo popsat jeho počátky, vývoj a současnost. Jewish Renewal je úzce spjatý s hnutím New Age (často je nazýván „New Age judaismus“) a mým dalším úkolem bylo zjistit, jak judaismus ovlivnil vývoj (lépe řečeno některé prvky) hnutí Nového věku. Jeden z výsledků interakce těchto dvou náboženských směrů je duální náboženská identita, kterou se zabývám v poslední kapitole.

Ve své práci čerpám zejména ze zahraniční literatury a internetových zdrojů. O hnutí New Age se v České republice dá najít několik kvalitních publikací například od doc. PhDr. Zdeňka Vojtíška, ThD. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice* nebo do češtiny přeložená kniha Christophera Partrige *Encyklopedie nových náboženství*. Odborné publikace o hnutí Jewish Renewal a duální náboženské identitě se v českém jazyce zatím téměř nevyskytují. Čerpám tedy zejména z knihy rabiho Groesberga *Jewish Renewal: A Journey: the Movement's History, Ideology and Future* a z oficiálních webových stránek jednotlivých organizací a obcí. Informace o současném izraelském Jewish Renewal jsem našla v odborných článcích izraelské socioložky a antropoložky Rachel Werczberger a významným zdrojem pro duální náboženskou identitu, jak v minulosti tak současnosti, byla bibliografie profesora Nathana Katze. Jak odborné, tak laické články o vlivu judaismu na New Age lze najít na internetu. Použila jsem spolehlivé informace například z oficiálního webu *Kabbalah Center*, ale také zcela subjektivní názory o vlivu kabaly na současný showbusiness na osobním blogu. Jejich kontrast je velmi zajímavý.

Během psaní této práce se vyskytly nejasnosti, jak psát slovo „žid“. Toto označení může mít několik významů – rasový nebo etnický původ, náboženská příslušnost nebo dokonce obyvatel státu Izrael. Nakonec v celé práci platí pravidlo, že žid s malým „ž“ představuje náboženskou příslušnost a Žid s velkým „Ž“ etnický původ. Toto dnes nepříliš

často užívané dělení jsem zvolila zejména z důvodu, že jsem chtěla akcentovat již zmíněnou duální religiózní identitu, jež se jeví velice komplexní a mnohdy nepřehledná (viz tzv. mesiánští Židé a Židé vyznávající islám, pro něž je židovská identita záležitostí v první řadě etnickou).

Další problém představovalo zařazení publikace Sholoma Groesberga *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. Stála jsem před dilematem, zda ji klasifikovat jako sekundární literaturu pojednávající o fenoménu Jewish Renewal nebo jako pramen. Sholom Groesberg je totiž rabínem Jewish Renewal; jeho kniha představuje nesmírně zajímavý vhled do dané tematiky, jenž je však podbarven osobním intereselem pisatele, což je logické vzhledem k tomu, jakou cestou se Sholom Groesberg ubíral při hledání svého duchovního ukotvení. Po zralé úvaze jsem se rozhodla zacházet s ní jako s pramenem. Jsem přesvědčena, že taková klasifikace není nesprávná, byť by se jistě daly najít argumenty pro klasifikaci odlišnou.

1 Úvod do New Age

Jako samostatné hnutí vzniklo New Age v druhé polovině 20. století. Podle Michaela Yorka¹ byl jedním z hlavních iniciátorů židovsko-německý emigrant Fritz Perls, který v roce 1960 představil svou Gestalt terapii. V ní dává důraz na bezprostřední autentickou zkušenost a tvrdí, že tělo a mysl tvoří celistvý organismus. Z jeho díla se později vyvinulo hnutí lidského potenciálu.²

Hnutí New Age úzce souvisí s esoterismem. Dalo by se říci, že etapa vývoje esoterismu ve 20. – 21. století se nazývá hnutí Nového věku. Podle docenta Vojtíška³ má ale New Age několik nových charakteristik. Za prvé vznikají psychoterapeutické metody s náboženskými přesahy. Například reinkarnační terapie, auditing Scientologické církve, karmická psychoterapie, pozitivní psychoterapie a jiné. Za druhé západní esoterismus je poprvé v historii demokratizován. To znamená, že již není záležitostí pouze tajných společenstev a hermetických spolků, ale stává se veřejnou a masovou záležitostí. Náboženský prožitek se stává záležitostí obchodu. Jedna strana náboženskou zkušenost poskytuje a druhá přijímá. Typická jsou duchovní centra, která poskytují placené služby. Za třetí hnutí New Age zahrnuje očekávání zlomu ve vývoji lidstva, příchod něčeho jiného, lepšího. Lze to také nazvat milenialismem. Tato myšlenka se na Západě pojila zejména s křesťanskou tradicí, ale od první poloviny 20. století se na ni soustřeďují hlavně teosofové. Jedním z nich byla Alice Baileyová zakladatelka Arkánské školy, která očekávala příchod nové civilizace a světového učitele - avatára/Krista/bódhisattvy. Další významnou postavou New Age milenialismu byla Marilyn Fergusonová, která, mimo jiné napsala knihu *Vodnářské spiknutí: osobní a společenská transformace osmdesátých let* (1980),⁴ ve které spojuje příchod Nového věku s vnitřní duchovní přeměnou každého člověka. Tento příchod také spojuje s astrologickou představou, že opouštíme věk Ryby (který lze také pojmut jako věk křesťanství) a přesouváme se do věku Vodnáře (který sjednocuje lidstvo a všechna náboženství; to, co se děje v jednotlivci, je odrazem toho, co se děje v lidstvu obecně.). Mileniální hnutí vyvrcholilo

---

¹ PARTRIDGE, Christopher. *Encyklopedie nových náboženství*. Oxford: Lion, 2004. ISBN 80-242-1605-1. S. 309.

² Toho hnutí předpokládá „uvolnění celého potenciálu lidské mysli tak, aby mysl neomezovala člověka v jeho úspěchu, zdravém způsobu života a komunikaci. Lidská mysl má být za pomoci pozitivních sugestivních výroků, vizualizace, relaxačních, meditačních a dalších technik přivedena k vyrovnanosti, klidu, radosti, pocitu štěstí, k ovládnutí návyků, nebo i k praktické dovednosti zvládnutí cizích jazyků“ viz VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1. S. 264.

³ Ibidem S. 283.

⁴ Anglický výraz „conspiracy“ je v tomto kontextu jednak míněn jako provokace, jednak jde o slovní hříčku ve smyslu jakéhosi spolu-dýchání (dech jakožto projev života, jenž se projevuje na všech úrovních universálního bytí atd.).

v roce 1989 velkým zklamáním (očekávaný Nový věk nenastal) a hnutí New Age téměř zaniklo. V 21. století se ale postupně vrací a částečně mění své směřování. Důraz již neklade na transformaci celé společnosti ale na transformaci jedince. Novými představiteli jsou například James Redfield (*Celestýnské proroctví*, 1993), Neale Donald Walsch (*Hovory s Bohem*, 1995), Miguel Angel Ruiz (*Čtyři dohody*, 1997) a Doreen Virtue (*Andělská terapie*, 1997). Nové mileniální impulsy můžeme také sledovat v myšlenkách učení o Indigových dětech⁵ a v očekávání transformace o zimním slunovratu v roce 2012.⁶

Mezi další představitele hnutí New Age patří zástupci psychedelického šamanismu, jako Timothy Leary a Richard Alpert (známý jako Ram Dass), který vydával *Časopis Východ-Západ* a napsal jeden ze základních spisů New Age *Bud' nyní zde* (1970). Velký vliv na šíření myšlenek Nového věku má americká herečka Shirley MacLaineová, která napsala knihu *Tančit ve světle* (1985).

Hnutí New Age ovlivnilo také řadu vědců. V roce 1962 sepsal americký historik Thomas Kuhn knihu *Struktura vědeckých revolucí*, kde tvrdí, „že vědecký pokrok přinášejí lidé, kteří jsou spíše na okraji hlavního proudu vědeckého bádání a kteří jsou schopni nahlédnout skutečnost z nového, překvapivého úhlu. Vědecký pokrok se tak děje prostřednictvím revolucí, které znamenají změnu paradigmatu.“⁷ K této změně paradigmatu se hlásí několik dalších vědců včetně Fritjofa Capry, který napsal *Tao fyziky* (1975) a tvrdí, že výsledky moderní fyziky odpovídají poznání, které je zprostředkované mystickým zážitkem. Biochemik James Ephraim Lovelock přišel s hypotézou, že planeta Země je komplexní systém, který je schopen autoregulace. Je živým organismem s vlastní inteligencí, z čehož plynou vážné důsledky pro lidstvo. Toto tvrzení rozvinul v knize *Věky Gaie: biografie naší živé Země* (1988). Americký neurolog Karl Pribram napsal knihu *Jazyky mozku* (1971), kde představuje svou teorii o holografické podstatě paměti. Ta potvrzuje, že svět je iluzorní a záleží na každém jedinci, jakou realitu si vytvoří.⁸

Hnutí New Age se liší od ostatních náboženských směrů zejména mírou oddanosti ke svým myšlenkám a možností vybrat si pouze některé prvky a nauky. Můžeme zde najít věrné stoupence hnutí, kteří věří, že nastal tzv. Nový věk a očekávají změnu jak ve světovém dění tak v přístupu každého člověka. Dále jsou tu lidé, kteří si z New Age vyberou pouze jeho část a o ostatní se nezajímají, snad je ani neznají. Další skupinou jsou lidé hledající, pro které je

⁵ Indigové děti jsou děti narozené v novém tisíciletí, které mají indigovou barvu aury, liší se od ostatních jedinečnými vlastnostmi a jsou již transformované.

⁶ Hlavním představitelem v České republice je Vlastimil Marek (*Nová doba porodní*, 2002).

⁷ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1. S. 286.

⁸ Ibidem s. 286.

samo hledání důležitou součástí jejich života. Nikde nenajdeme „církve New Age“ nebo „chrám New Age“. Lidé se více méně shromažďují pod jednotlivými oblastmi New Age, některým však postačí New Age literatura, psychoterapie či duchovní cvičení.

Podle Michaela Yorka se směry Nového hnutí dělí do tří vzájemně se přesahujících směrů: okultní, spirituální a sociální⁹. „*Okultní nebo esoteričtí stoupenci Nového věku jsou ti, kteří přijímají nadpřirození jako skutečnou zasahující sílu v lidských a pozemských záležitostech ... Spirituální a sociální rozměr Nového věku naopak klade důraz spíše na lidské úsilí než na nadpřirozený zásah.*“¹⁰

V rámci této diplomové práce se budeme zabývat zejména myšlenkovými směry, které mají blízko k judaismu. V průběhu vývoje esoterismu, hermetismu a theosofie čerpala tato hnutí také z myšlenek židovské mystiky. Vliv kabaly je dodnes velmi zřetelný (co se týče selektivního vytěžování některých kabalistických učení a praktik). Je ovšem nutné mít na paměti, že výměna vlivů fungovala (a funguje) oběma směry (viz další kapitoly). Témata, která jsou typická pro učení New Age a zároveň se objevují v myšlenkách judaismu, jsou (mimo jiné) holismus, nomismus, environmentalismus, gender, esoterismus:

1.1 Holismus v New Age

Holismus je filosofický směr, který tvrdí, že nemůžeme poznat všechny vlastnosti určitého systému, pokud budeme zkoumat pouze jeho části. Je potřeba ho zkoumat jako celek. S touto myšlenkou přišel jako první Aristoteles ve svém díle *Metafyzika*. V New Age je holismus velmi důležitý pojem. Jedna ze základních myšlenek hnutí Nového věku je překonat dualismus, který vychází z židovsko-křesťanské tradice a najít „jednotu“. Je nutno překonat rozdíl mezi Stvořitelem a stvořením, člověkem a přírodou, duchem a hmotou. Oborem, ve kterém můžeme nejvíce vnímat vliv této myšlenky, je medicína. Holistické lékařství se zakládá na myšlence, že tělo a duše je spojeno v jednotě. Holistická medicína je ve svém principu preventivní medicína, která zdůrazňuje nutnost pohled na celého člověka více než na jednotlivé funkce jeho orgánů. Jde o pohled na jeho tělo, duši, emoce a prostředí. Prosazuje péči člověka „sama o sebe“ (tzv. *self healing*, *self care*) na základě cvičení, správné výživy, spánku, pohybu a dobrého životního stylu. Termín holistická medicína se stal populárním na konci 20. století (v roce 1970 byla založena *The International Association of Holistic Health Practitioners*). Základní filosofie holistické medicíny klade důraz na zajištění

---

⁹ PARTRIDGE, Christopher. *Encyklopedie nových náboženství*. Oxford: Lion, 2004. ISBN 80-242-1605-1. S. 311.

¹⁰ Ibidem s. 311.

komplexní péče o pacienta a na myšlenku, že komplexní pohled na nemocného má přednost před pohledy dílčími. Tento přístup k léčbě však není nový, psychosomatika (zkoumá vliv psychického zdraví na fyzický stav člověka) má svou dlouholetou tradici.

1.2 Monismus v New Age

Monismus je filosofický názor, že celý svět pochází z jedné sjednocující podstaty. V New Age se s ním můžeme setkat v myšlence, že skutečnost je svou podstatou duchovní, není zde prostor pro transcendentního Boha a tím pádem každá věc je Bůh (jde o současnou formu panteismu).¹¹

1.3 Environmentalismus v New Age

Výrazným prvkem v New Age je environmentalismus. Klade důraz na zlepšení stavu přírody, přiblížení člověka k matce Zemi, je spojen s ekologickým hnutím a hledáním hlubokého vztahu mezi člověkem a přírodou. V New Age můžeme najít mnoho odkazů na environmentalismus. Jako příklad lze uvést Jamese E. Lovelocka, který přišel s tzv. Gaia hypothesis, ve které tvrdí, že biosféra je samostatná entita, která dokáže udržovat naši planetu zdravou tím, že kontroluje její chemické a fyzikální prostředí (viz výše).¹²

Mnoho environmentalistických směrů napadá židovsko-křesťanskou tradici vycházející z Genesis, která hovoří o člověku jako o vládci/správci přírody (Genesis 1,28: „A Bůh jim požehnal a řekl jim: *Plod'te a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.*“¹³). Z tohoto vztahu může pak vyplývat antropocentrický postoj lidstva ke svému prostředí, který mnoho ekologů a environmentalistů odsuzuje. Zároveň přisuzují vinu za současný stav přírody judaismu a křesťanství, které daly základy Západní civilizaci.

1.4 Gender v New Age

V New Age se genderové otázky objevovaly prakticky od začátku hnutí. Učení Nového věku povzbuzuje ženu, aby vyjádřila svou sexualitu a měla naprostou kontrolu nad svým tělem a sama nad sebou. New Age dalo ženám také nové role, například spiritualisté tvrdili, že žena může být mnohem lepším médiem než muž a je citlivější ke spirituálnímu

---

¹¹ Malý slovník New Age. *Theofil revue* [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=376#monismus>.

¹² Gaia hypothesis. *James Lovelock* [online]. 1965-2011 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.jameslovelock.org/>.

¹³ *Bible: český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-07-7. S. 22.

dění. Samotný Nový věk má přinést úplnou rovnost mezi mužem a ženou, někteří lidé se dokonce domnívají, že s příchodem Nového věku skončí patriarchát (neúspěšná vláda muže křesťanského vzoru) a nastane femininní doba. Hnutí New Age obecně vyzývá lidi k tomu, aby byli otevření své sexualitě, a podporuje práva homosexuálů, bisexuálů, transsexuálů apod., s nimiž mají klasická náboženství ve většině případů zásadní problém.

1.5 Esoterismus v New Age

Esoterismus je označení pro soubor tajných učení a praktik, které jsou známé jen úzkému okruhu lidí. Vztah New Age s esoterismem jsme probrali už na začátku kapitoly, nyní můžeme zmínit fenomén křesťanské kabaly, který výborně vystihuje sloučení judaismu, esoterismu a prvků hnutí Nového věku.

Křesťanská kabala má kořeny v renesanci a vzešla od křesťanských mystiků. Souvisí se zvýšeným zájmem o platonismus a novoplatonismus. Tito myslitelé spojili Ježíše Krista, Svatou Trojici a Boží matku s deseti sefirami a vybrali z židovské kabaly myšlenky, které byly v údajné shodě s křesťanskou teologií. V 18. století se křesťanská kabala částečně spojila s evropským okultismem a mysticismem (Emanuel Swedenborg) a postupně téměř zanikla. V poslední době se objevuje zejména ve spojení s učním New Age.

S křesťanskou kabalou se úzce váže dílo Karla Weinfurtera¹⁴ *Ohnivý keř Odhalená cesta mystická* (1923). Tato kniha je jedním z nejvýznamnějších českých mystických děl a stala se také součástí knihovny Britské rosekruciánské společnosti. Je to především učebnice praktické mystiky, která má význam cesty k poznání Boha a sjednocením s ním. Toto splynutí se děje skrze nalezení vlastní duše či duchovního srdce, které je Božím chrámem. Kniha nabízí dvě metody mystického cvičení: koncentrační metoda a metoda tzv. písmenových cvičení (podobná mantra józe).

---

¹⁴ Karel Weinfurter (1867-1942) byl překladatel a spisovatel, vedoucí spolku praktické mystiky Psyché, vydával stejnojmennou revue a byl členem společnosti českých hermetiků Universalia. Je považován za zakladatele novodobé české křesťanské mystiky.

2 Úvod do judaismu

V rámci mé diplomové práce bude stačit, když se seznámíme blížeji především s židovskou mystikou, protože ta hraje v tématu vztahu židovství a New Age největší roli. Tudíž se obracím na informovaného čtenáře, který má alespoň základní znalosti v oblasti judaismu.

Počátky židovské mystiky nelze jasně datovat, ale předpokládá se, že vzešla z Orientu, kde židovští učenci přicházeli do kontaktu s gnózí.¹⁵ Její myšlenky však zásadně přepracovali v duchu absolutního židovského monotheismu. Někteří akademičtí badatelé¹⁶ dokonce soudí, že jisté myšlenkové vzorce typické pro gnózi jakéhokoliv typu, mají kořeny právě v judaismu. Počátky židovské mystiky sahají do období Mišny, byť tradice považuje za prvního mystika oddaného Hospodinu praotce Abrahama,¹⁷ zcela zásadní roli měl samozřejmě sehrát Mojžíš, jemuž Hospodin daroval Tóru.¹⁸

První židovští mystici byli výrazně zkušenostně orientováni. V jejich směřování lze vysledovat dva základní proudy: 1) Tzv. *Ma'ase berešit* (tzn. Dílo stvoření) – jde především o kosmogonické úvahy; navíc se stoupenci tohoto mystického diskurzu snažili o jakousi formu imitatio Dei. Podle tradice byli totiž někteří rabíny schopni vytvářet umělé bytosti.¹⁹ Tyto zmínky představují jeden ze zdrojů golemovských legend.

Ma'ase merkava (Dílo vozu) má základ ve vizi proroka Ezechiela (Ezechiel 1²⁰). Mystik se snaží pomocí meditace a modliteb „sestoupit do vozu“ (proto je nazýván *jored merkava* – „sestupující do vozu“) a dojít skrze sedm nebes až k Božímu trůnu. Literatura, která vzniká na základě takto zakoušené Boží Přítomnosti, se nazývá *Hechalot* (tzn. Chrámy; respektive Paláce nebo Příbytky) a povětšinou se jedná o mystickou kosmologii.

---

¹⁵ Základ gnóze tvoří náboženský dualismus, založený na přesvědčení, že vesmír je arénou, v níž se odehrává kosmické drama boje dobra se zlem, boje světla s temnotou. V tomto konfliktu je část božího světla zajata silami temnot a světelné jiskry uvězněné v látce se zoufale snaží o návrat do svého domova, do říše boží světelné plnosti – pléróma. (SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Praha: Fra, 2009. ISBN 978-80-86603-91-9. 44s.).

¹⁶ Například Moše Idel, nar. 1947, historik, filolog, znalec kabaly.

¹⁷ Jemuž je připisováno autorství Sefer Jecira (tzn. Kniha Utváření).

¹⁸ Lv 26:46 však v originálním hebrejském znění mluví o „*Torot*“ (substantivum ženského rodu v množném čísle); což je jeden ze zdrojů tradičního přesvědčení, že Mojžíš obdržel od Hospodina jak Tóru Písemnou, tak Ústní. Nepanuje však shoda v otázce, zda mystická tradice představuje další Tóru nebo jde o skrytou moudrost vinoucí se všemi vrstvami a fazetami zjevené Tóry.

¹⁹ Viz Sanhedrin 65b; dále RaŠIho komentář k Sanh. 65b; srovnej též midraš Berešit raba 8:1 aj. Více např. IDEL, Moše. *Golem. Židovské magické a mystické tradice o umělém člověku*. 1. České vydání. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-664-4. s. 31–59.

²⁰ *Bible: český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-07-7. S. 1059-1060.

Významnými díly dalších etap rozvoje židovského mysticismu jsou *Sefer Jecira*,²¹ *Sefer Bahir* a *Sefer Zohar*. *Sefer Jecira* (Kniha Utváření) byla zřejmě sepsána v 7. století židovskými vzdělanci z okruhu tzv. geonim a jedná se o „první ucelený systém židovské mystiky, který se pokouší vysvětlit vznik a složení světa. Vše, co existuje, vzniklo dvaatřiceti cestami boží moudrosti, jimiž Bůh stvořil svět“²² Prvních deset cest je nazváno sefirami, které představují deset duchovních čísel (1-10), které tvoří základ veškeré existence. Zbývajících 22 cest zastupuje 22 písmen hebrejské abecedy, jejichž kombinace tvoří jevy našeho světa jako je vzduch, voda apod. *Sefer Bahir* je sbírkou textů čerpající ze *Sefer Jecira* a přetvářející esoterní tradice orientálních Židů v duchu židovských mystiků jižní Francie.²³ Základním tématem je sefirotický strom skládající se z deseti duchovních sfér (*sefirot*), které představují jednotlivé Boží vlastnosti (*midot*). Skrze tento strom proudí do našeho světa Boží síla, která ho udržuje v existenci. *Sefer Zohar* je mystický midraš zachycující v první řadě diskuzi Šimona bar Jochaje a jeho žáků. Rabi Šimon bar Jochaj žijící v 2. stol. je kabalisty považován za autora tohoto díla, nicméně většina historiků je přesvědčena, že bylo sepsáno až ve 13. -14. století ve Španělsku Mošem z Leonu, případně dalšími kastilskými kabalisty.

Důležitým tématem pro téma vztahu židovství a hnutí New Age je mystické učení o stvoření světa a prvotním člověku (tzv. Adam kadmon). V tomto učení se objevují zejména principy holismu a monismu. Následující výklad pochází od Moše Idela (nar. 1947, filosof a profesor na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě).²⁴ Příběh o stvoření, jak ho čteme v Genesis, mluví o tom, že před samotným aktem stvoření neexistovalo nic mimo Boha. V Mišně se píše: „Každý, kdo rozvažuje nad čtyřmi věcmi, bylo by mu lépe, aby nepřišel na tento svět: co je nahoře, co je dole, co bylo předtím a co potom.“ (Mišna Chagiga 2,1). Přesto najdeme v rabínské a mystické literatuře spekulace o pre-kosmogonii. V traktátu *Chagiga* Rav říká, že svět byl stvořen deseti věcmi: moudrostí, rozmyslem, poznáním, mocí, pohrůžkou, velikostí, spravedlností, právem, milosrdenstvím a slitováním (*Chagiga* 12a). Těchto desatero Božích vlastností má zčásti personifikovaný charakter. Číslovka deset se v židovské mystické tradici objevuje často. V souvislosti se stvořením světa také v teorii o deseti *maamarot/logoi* (podílejících se na aktu stvoření), které vycházejí z raných gnostických pramenů. Podle nich neviditelný a dokonalý člověk představuje jak monádu (titlu písmena iota), tak také dekádu.

²¹ Představující mixturu mystiky založené na úvahách ohledně posvátnosti, ba svatosti písma a jazyka na jedné straně a sefirot jakožto Božích atributů a mediátorech stvoření na straně druhé.

²² SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Praha: Fra, 2009. ISBN 978-80-86603-91-9. S. 48.

²³ V případě provensálského centra mystické zbožnosti již je zvykem užívat označení kabala (tj. tradice, přičemž je míněna tradice mystická).

²⁴ IDEL, Moše. *Kabala: Nové pohledy*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-663-8. S. 146-157.

V pozdější kabale najdeme téměř stejné přirovnání, rabi Menachen Azarja da Fano²⁵ říká, že „*tohoto Adama kadmona připomíná korunka písmena jod v Tetragramu, neboť tato je aspektem celostnosti veškerenstva sefiry Keter.*“²⁶ Podobně jako dokonalý člověk (anthropos) gnostiků, který vytváří dekádu, se i Adam kadmon skládá z deseti Božských sefirot. Monoimos (antický gnostický autor s dobrou znalostí židovských tradic) spojuje teorie o anthropovi s biblickými motivy a říká, že titla je Synem dokonalého člověka. Mluví o Mojžíšovi o ranách, které skrze svou hůl způsobil Egyptu a které jsou alegorické symboly stvoření. Jeho hůl je jednou titlou ioty. Deset jejích ran představuje stvoření světa. Spolu s touto titlou představuje Zákon řadu desatera přikázání, která vyjadřuje alegoricky nejvyšší tajemství těchto přikázání. Veškeré poznání světa je tedy obsaženo v tom, co se pojí s následností deseti ran a řadou desatera přikázání.²⁷ V židovských mystických pramenech často nacházíme spojitost mezi Desaterem, deseti ranami egyptskými, dekádou spojenou s Mojžíšovou holí a stvořením světa a deseti maamarot. Syn dokonalého člověka (jako titla ioty, jako dekáda) je obrazem dokonalého neviditelného člověka. Podle všeho jsou v Monoimově teorii dvě dekády – deset ran a deset přikázání, symboly stvoření a nejvyšší tajemství odrážejí jak dekádu Syna, tak i dokonalého Člověka. Podle Moše Idela je skrytá dekáda známá jako „první Člověk“ a zjevná dekáda jako „Anthropos“.

Další důležitým aspektem Monoimova díla, který se objevuje i v kabalistické literatuře, je kosmologická funkce dekad. V gnózi představuje dekáda obraz dokonalého člověka a archetyp světa. Roli dokonalého Syna/Anthropa můžeme tedy vnímat jako dokonalého člověka i archetyp světa. Tento vztah lze vidět i v novozákonním obraze Ježíše Krista: „*On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření, neboť v něm bylo tvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný; jak nebeské trůny, tak i panstva, vlády a mocnosti – a všechno je stvořeno skrze něho a pro něho. On předchází všechno, všechno v něm spočívá, on jest hlavou těla – totiž církve. On je počátek, prvorozených z mrtvých – takže je to on, jenž má prvenství ve všem. Plnost sama se rozhodla v něm přebývat.*“²⁸ Tento text vychází z předkřesťanských textů židovské mystiky a částečně ovlivnil gnostické myšlenky ohledně antropomorfismu a stvoření. Moše Idel srovnává pojetí člověka jakožto prvního stvoření z hlediska židovské mystiky, křesťanské teologie a gnóze a domnívá se, že „*představa světa koncentrovaného do antropomorfní struktury – Adama*

²⁵ 1548-1620, italský rabín, talmudista a kabalista.

²⁶ IDEL, Moše. *Kabala: Nové pohledy*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-663-8. S. 149.

²⁷ IDEL, Moše. *Kabala: Nové pohledy*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-663-8. S. 149. Moše Idel zde cituje *Refutatio omnes haereses VIII*, 7, 320s.

²⁸ Koloským 1,15-19 viz *Bible: český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-07-7. S. 191.

v *Midraš Avkir*, *Ježíše v pavlovské epištolě*, „Člověka“ v koptském traktátu – odkazuje k odlišnému pojetí *Makroanthrópa* (od předkřesťanské židovské představy): že *Anthropos* není totožný se strukturou kosmu, ale je nádobou, která se může částečně shodovat s tou či onou částí světa, ale přesto je všechny převyšuje nejen svým výsostným postavením, ale také svou zvláštní podobou.“²⁹

Z myšlenek Mošeho Idela je tedy patrné, že židovské mystické prameny předcházely tradici gnostickou. Navzájem se formovaly a můžeme usoudit, že ovlivnily i počátky křesťanské teologie, zejména pavlovskou tradici.

2.1 Holismus s judaismu

V judaismu se s holismem můžeme setkat v rámci mystické tradice (obzvláště kabaly). V dané souvislosti je nutno zmínit především knihu Zohar (viz výše), některé typy extatické kabaly,³⁰ a rovněž pak luriánskou kabalou,³¹ která se soustřeďuje na učení o *cimcum* (tzv. „Boží kontrakce“),³² primordiální makrokosmické katastrofě (*švirat ha-kelim*)³³ a nápravě univerza, potažmo jeho pozdvižení na vyšší duchovní úroveň (*tikun*)³⁴ Nesmíme samozřejmě zapomínat ani na východoevropský chasidismus,³⁵ jenž myšlenky luriánské kabaly transformuje v amalgám lidové zbožnosti opírající se o osobnost cadika³⁶ jakožto charismatické hlavy chasidské komunity.

Holistický základ má však celá židovská tradice. Pokud chceme pochopit židovské náboženství, nelze zkoumat jen jeho teologii, ale musíme poznat židovské náboženské právo

²⁹ IDEL, Moše. *Kabala: Nové pohledy*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-663-8. S. 153.

³⁰ Zvláště v pojednáních Avrahama ben Šmuela Abulafii (1240-1292) Viz KAPLAN, Aryeh. *Meditation and Kabbalah*. Weiser Books, 1989. ISBN 0877286167. Kapitola 3.

³¹ Luriánská kabala vychází z učení Izáka Lurii (1534-1572), který v askezi studoval knihu Zohar, údajně rozuměl řeči andělů, stromů a ptáků, dokázal vidět lidskou auru a na konci svého života se prohlásil za mesiáše syna Josefova. Luriovu učení zaznamenal v knize *Ec chajim* (Strom života) jeho žák Chajim Vital (1543-1620).

³² Bůh musel stáhnout část svého světla, aby vytvořil místo, kde by mohl existovat náš pomíjitelný a zdánlivě samostatný svět. V holistickém smyslu to znamená, že by nemohlo být nic mimo všudypřítomného Boha, kde by existoval náš pomíjitelný svět. Bůh je tudíž jak imanentní, tak transcendentní (tzn. panenteismus).

³³ Podle učení Izáka Lurii se vývoj duchovního vesmíru uskutečnil na základě kosmické prakatastrofy tzn. rozbití nádob (*švirat ha-kelim*). Formující se sefíry netvořilo pouze čisté duchovní světlo, ale i temnější prvek, který vytvořil nádoby, které měly nést Boží světlo. Tyto nádoby však nedokázaly udržet intenzivní světlo. Nekonečna a rozpadly se. Božské světlo, které v těchto nádobách bylo, se stáhlo vzhůru, ale jeho zbytky ulpěly na střepech. Tím došlo k promísení světla s temnotou, dobra a zla a božského světla s temnými střepy, které ariánská kabala nazývá klipot (skořápky). (Viz SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Praha: Fra, 2009. ISBN 978-80-86603-91-9. S. 85.).

³⁴ Židé mají možnost skrze konání micvot uvolňovat částčky Božího světla ulpěné na klipot. Tyto částčky se pak navrací zpátky ke svému zdroji. Lidé mají tedy možnost navrátit svými skutky Boží jednotu a překonat zlo/temnotu.

³⁵ Zakladatelem (východoevropského) chasidismu byl Ba'al Šem Tov (Jisrael ben Eliezer, 1700-1760). Hlavní myšlenkou tohoto židovského pietistického hnutí je důraz na intenzivní náboženský prožitek, kterého může člověk dosáhnout pouze skrze upřímné odevzdání se Bohu (*devekur*).

³⁶ Postava cadika vzbuzovala nesmírnou autoritu a byla jí přisuzována nadpřirozená moc. V chasidismu se objevila víra, že cadik je jedním z 36 spravedlivých, na nichž stojí svět.

(tj. *halacha*), židovské tradice, etiku, etnické a nacionální důrazy atd. Judaismus totiž není jen vyznání, je to všeobjímající styl života.

2.2 Monismus v judaismu

Judaismus je absolutní monoteismus, což znamená, že v základech stvoření se ukrývá Boží jednota a jedinečnost, kterou můžeme v Jeho díle občas spatřit. Samotný základ Tóry (Dt 6,4) říká: „*Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný*“³⁷, v originále:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד

Slovo *echad* (אֶחָד) na konci věty můžeme přeložit nejen jako jediný ale také jako jedinečný. Přisuzováním základů existence více silám se oddalujeme od kořenů judaismu. Fragmentace je zdroj úpadku. V Genesis 2,9 se píše, že doprostřed zahrady Bůh vložil Strom života a Strom poznání dobrého a zlého.³⁸ Není jasné, zda jsou tyto stromy totožné (dva aspekty jedné identity) nebo se jedná o dvě samostatné jednotky. Kniha Zohar připodobňuje Strom poznání dobrého a zlého k *sitra achra*.³⁹ Role tohoto stromu není pouze negativní, má spíše existenciální povahu (přináší potíže jako důsledek). Vytváří z člověka aktivní prvek se svobodnou vůlí a možností se rozhodovat na základě vlastního uvážení jako Boží stvoření. Strom života má kořeny v Nebesích a korunu na zemi. Je to axis mundi (ačkoliv je poničený Adamovým hříchem, tedy lidským odchýlením od Boha), je to strom sefirot – Božích vlastností, skrze které Bůh jedná a skrze které působí na své stvoření. Strom života je také často připodobňován ke zjevení Boží vůle – Tóře. Zohar říká, že Bůh a jeho Tóra vytvářejí naprostou jednotu. V některých případech i Strom života a Strom poznání dobrého a zlého představují jednotu, kde Strom života symbolizuje psanou Tóru a Strom poznání dobrého a zlého ústní Tóru.⁴⁰

Podle Maimonida je Bůh absolutní nehmotná bytost, která stvořila všechno bytí. Bůh je definován jako nutná existence, která způsobila ostatní existence (*Mišne Tora*, 1177).

V judaismu můžeme myšlenku monismu najít například také v chasidismu, obzvláště v chasidismu východoevropském, který učí, že Bůh je imanentní v celém stvoření (Božská

³⁷ Bible: český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-07-7.

³⁸ Ibidem 22s: „*Hospodin Bůh dal vyrůst ze země všemu stromovi žádoucím na pohled, s plody dobrými k jídlu, uprostřed zahrady pak stromu života a stromu poznání dobrého a zlého.*“

³⁹ Kabala vše rozděluje do dvou skupin/stran: sitra keduša (svatá strana) a sitra achra („druhá“/odvrácená strana). Luriánská kabala často nazývá sitra achra jako klipa (skořápka), protože zneužívá Boží energii a Jednotu a chová se jako parazit.

⁴⁰ HOLUBOVÁ, Markéta. The Tree of Life and the Tree of Knowledge of Good and Evil. In: *Šalom: Pocta Bedřichu Noskovi k sedmdesátým narozeninám*. Brno: L.Marek, 2012. ISBN 9788087127568. s. 313-321.

životní síla, jenž tvoří svět, musí být stále přítomná. Pokud by se vzdálila jen na okamžik, vše by se obrátilo v nicotu.⁴¹⁾

2.3 Environmentalismus v judaismu

V židovství se s tímto vztahem můžeme setkat už v první kapitole Tóry, kde Bůh ustanovuje vztah člověka ke zvířatům a k ostatnímu stvoření. Na tomto základě pak vyrůstá mnoho směrů a myšlenek v rámci judaismu o spojení člověka s přírodou.

Na druhou stranu Tóra učí, že Bůh je stvořitel celého vesmíru a z tohoto stvoření můžeme alespoň částečně poznat, jaký Bůh je. Čím více poznáváme přírodu, tím více poznáváme jejího Stvořitele, který jí dal moudrý řád (Žalm 19,1: „*Nebesa vypravují o Boží slávě, obloha hovoří o díle jeho rukou*“, Žalm 147,7-9: „*Pějte Hospodinu píseň díky, zpívejte našemu Bohu žalmy při citaře, tomu, který zahluje nebe mračny, který připravuje zemi deště, který dává na horách růst trávě, tomu, který potravu zvířatům dává, i krkavčím mlád'atům, když křičí.*“⁴²⁾

Důležitým současným dílem na obranu židovského přístupu k přírodě je kniha Martina D.Yaffeho *Judaism and Environmental Ethics: A Reader*, kterou „úspěšně sestavil jako čítanku vyjadřující dialog hlasů. Eseje mluví a reagují na sebe a vytvářejí silný pocit konverzace, která dodává environmentální krizi duchovní stránku. Autor rozděluje tuto konverzaci do tří tematických částí: historický, etický a filosofický přístup.“⁴³⁾

V 80. letech 20. století se zformovala malá skupina židovských aktivistů, učitelů, náboženských autorit a teologů, která se začala zabývat ekologickými otázkami z pohledu judaismu. Výsledkem jejich snažení bylo, že se idea tikun olam, židovská touha po spravedlnosti a židovská etika rozšířily i na fyzické prostředí, aby ochránily lidstvo a ostatní tvory od ekologické degradace.⁴⁴⁾

2.4 Gender v judaismu

Otázka role a postavení muže a ženy se více rozvinula v 60. a 70. letech 20. století díky nástupu feminismu. Ačkoliv toho hnutí nevychází primárně z žádného náboženství (vzniká v době osvícenství v 18. století), dotklo se zejména západní křesťanské kultury a postupně začalo pronikat do židovských a muslimských společností. V ortodoxním judaismu

---

⁴¹⁾ Lessons in Tanya. *Chabad.org* [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://www.chabad.org/library/tanya/tanya_cdo/aid/7988/jewish/Chapter-2.htm.

⁴²⁾ Bible: český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-07-7. S. 583.

⁴³⁾ PETERSON, Kelly. Judaism and Environmental Ethics: A Reader. *Judaism 51.1*. 2002, Winter, s. 122-125.

⁴⁴⁾ TIROSH-SAMUELSON. Nature in the sources of Judaism. *Daedalus*. 2001, 130.4, s. 99-124.

mají muž i žena jasně stanovené povinnosti a jejich role v náboženské praxi jsou značně odlišné. Žena je osvobozena od konání micvot, které jsou vázány časem a tudíž její přítomnost v synagoze není nutná. Během vývoje judaismu a zejména pak ve 20. a 21. století se však role ženy při bohoslužbě mění. V konzervativních obcích mohou v synagoze ženy sedět společně s muži a mají také možnost vést modlitby. Reformní a rekonstrukcionalistické obce dovolují ženám zastávat všechny náboženské funkce.

V rámci moderního ortodoxního judaismu byla v roce 1997 založena Židovská ortodoxní feministická aliance (JOFA – *Jewish Orthodox Feminist Alliance*) s cílem „rozšířit duchovní, rituální, intelektuální a politické možnosti pro ženy v rámci halachy.“⁴⁵ Rabíni⁴⁶ blízcí myšlenkám JOFA vytvořily tři argumenty, které směřují k rozšíření role ženy v určitých oblastech modlitby:

1. Ženy měly povinnost přinášet určité druhy obětí v Chrámu, měly by tedy mít povinnost modlitby a být součástí minjanu.
2. Některé části liturgie byly doplněny až poté, co Talmud vymezil povinné části a tudíž jsou tyto části dobrovolné a mohou je vést i ženy (např. *Psukej de-zimra*)
3. V případě, kdy Talmud naznačuje, že ženy mohou vést určité části bohoslužby, ale nepraktikuje se to kvůli důstojnosti obce, se může obec rozhodnout vzdát se této důstojnosti a udělit ženám povolení.

Některé moderní ortodoxní obce uznávají jeden či dva z těchto argumentů, JOFA označuje ty obce, které uznávají všechny tři, jako partnerské minjany. Ženy v těchto společenstvích mohou přednášet modlitby a kázat i během Šabatu.

V judaismu se role a postavení ženy liší na základě příslušnosti k názorovým proudům judaismu, ba i k jednotlivým obcím. Například v chasidské dynastii Ger⁴⁷ jsou ženy samostatné, pracují, mluví státním jazykem atd., zatímco se jejich muži věnují studiu Tóry a Talmudu. To však není jediná věc, která tuto skupinu židů odlišuje (dynastii Ger a její zvyky studoval Benjamin Brown z *Hebrejské univerzity v Jeruzalémě*⁴⁸). Chasidé dynastie Ger (jinak též Gur chasidim) přijímají přísná pravidla, co se týče vztahů mezi muži a ženami,

---

⁴⁵ JOFA [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.jofa.org/>.

⁴⁶ The Rabbinical Assembly [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.rabbinicalassembly.org/jewish-law/committee-jewish-law-and-standards>.

⁴⁷ Chasidská dynastie pocházející z polského města Ger / Gora Kalwaria, jejímž zakladatelem byl rabi Jitzchak Meir Alter (1798-1866). Po druhé světové válce a rozšířila zejména v Izraeli a USA. Viz GREEN, Arthur. Ger Hasidic Dynasty. *The Yivo encyclopedia of Jews of Eastern Europe* [online]. 2010 [cit. 2014-04-27]. Dostupné z: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Ger_Hasidic_Dynasty.

⁴⁸ BROWN, Benjamin. Kedushah: The Abstinence of Married Men in Gur, Slonim and Toldos Ahron. *Academia.edu* [online]. 2013 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: http://www.academia.edu/4919509/Kedushah_The_Abstinence_of_Married_Men_in_Gur_Slonim_and_Toldos_Ahron.

dokonce i v manželství. Tato pravidla se týkají zejména sexuálního vztahu a jsou shrnuta pod pojmem *keduša* (doslova svatost). Určitá asketická doporučení platící pro elitní skupinu se neoficiálně objevovala již od počátku dynastie, ale až čtvrtý Gerer rabi Israel Alter⁴⁹ zavedl tzv. Pravidla svatosti (*takanot*), která sice nebyla nikdy sepsána, ale které předal starším obce, kteří se později stali prvními manželskými poradci/průvodci (*madrichim*). Základní ustanovení znějí takto:

- Manželský pár má sexuální styk pouze jednou za měsíc a to na leil tevila (večer poté, co se žena ponoří do mikve na konci halachicky určeného období po její menstruaci).
- Manželský pár přestane mít sexuální styk od sedmého měsíce těhotenství.
- Poté, co žena porodí, manželský pár nebude mít sexuální styk půl roku.
- Během sexuálního aktu má pár minimální fyzický kontakt. Manžel má na sobě většinu oblečení včetně cicit (které jsou považovány za lék proti nadměrnému sexuálnímu pudu). Pár se nelíbá ani neobjímá, nedotýká se více, než je potřeba.
- Manžel upne své myšlenky co nejdále od sexuálního aktu.

Existuje samozřejmě i mnoho pravidel, které se dotýkají každodenního manželského života. Například na veřejnosti nesmí manžel nikdy jít vedle své ženy, musí mít mezi sebou rozestup alespoň dva metry, muž neoslovuje svou manželku osobním jménem apod. Důležitou roli ve společenském životě dynastie Ger hrají manželští poradci/průvodci, kteří připravují v den svatby ženicha na svatební noc a často poskytují rady i během prvních let manželství.

Podobná, avšak méně přísná, pravidla lze najít i v chasidských skupinách *Slonim* a *Toledot Aharon*.

Dalším netradičním fenoménem jsou izraelské charedi Židovky nosící burku, aby co nejvíce zakryly svou tvář. Tato tzv. *Haredi burqa sect*⁵⁰ byla založena Bruriou Keren, která byla později obviněna a odsouzena za týrání svých dětí. V této skupině, sídlící v Bet Šemeš, se obdobná obvinění objevila již několikrát. Některé její členky se vyhýbají očkování a lékařské péči pro své děti a některé odmítají kojit své syny. V roce 2011 měla tato skupina již několik stovek členů.

---

⁴⁹ 1895-1977, známý také pod jménem svého díla Bejt Jisrael. Roku 1948 znovu sjednotil dynastii Ger v nově vzniklém Státě Izrael. Jeho volání po intenzivní boji o dosahování svatosti (*keduša*) je třeba vnímat v kontextu hrůz šo'a, a tedy mj. jako snahu o nastolení harmonie, která byla porušena brutálním atakem kelipot (sil špatnosti a zloby) vůči Bohu. V takové situaci se pak touha po fyzických rozkoších jeví jako egoismus, a co hůře jako zbytečná překážka ve službě Hospodinu. Jediným cílem stoupence dynastie Ger je tudíž prosazení Boží vlády a vše ostatní se stává malicherným.

⁵⁰ ROBERTS, John. The New Ultra Orthodox Jewish woman. *Your jewish news* [online]. 2013 [cit. 2014-05-12]. Dostupné z: <http://www.yourjewishnews.com/2013/04/jv1661.html>.

Zmíněné příklady náboženského radikalismu, který se zcela vymyká hlavnímu proudu tradičního židovství, zařazují do pojednání o genderové problematice z důvodu, že se domnívám, že je lze v daném rámci interpretovat. Mohou totiž souviset se snahou redefinovat úlohu muže a ženy v koordinátách absolutní, ba fanatické oddanosti Hospodinu. Jde však o fenomény poměrně nové a jejich odolnost vůči sekulárním vlivům, potažmo skutečnou motivaci (v případě charedi Židovek halících se v burku a odmítajících pečovat o děti mužského pohlaví) ukáže až čas. Každopádně se jedná o zajímavé jevy (z hlediska religiozního, sociálního atd.), demonstrující že genderová problematika je nesmírně živá i ve velmi uzavřených židovských společenstvích. Byť jsou v našich podmínkách tyto extrémní a extremistické fenomény těžko pochopitelné (a už vůbec je nehodlám obhajovat), mohou být např. katalyzátorem promýšlení vztahu zbožnosti a práva na sebeurčení (případně úvah o povaze tohoto sebeurčení)⁵¹ atd.

2.5 Esoterismus v judaismu

Esoterismem v judaismu lze vlastně nazvat velkou část židovské mystiky, a tudíž je nemístné tvrdit, že judaismus pouze přebírá tajná učení z jiných náboženských či filosofických systémů, natož pak z historicky mladého New Age. Židovská mystika se formovala ve starověku spolu s gnózí a lze těžko určit, která z nich předcházela tu druhou.

S esoterismem, jak jej vnímá New Age, se v souvislosti s judaismem setkáváme jakožto s úpadkovou formou židovské mystiky. Západní okultisté si kabbalu přetvořili dle svých potřeb a cílů a smísili ji s idejemi judaismu cizími.⁵²

V dnešní době můžeme mluvit rovněž o tzv. vulgarizaci kabaly. V dané souvislosti jsou často zmiňována jména jako Shraga Feivel Gruberger, známý jako Philips S. Berg (tzv. „hollywoodský kabalista“; zakladatel kontroverzního *Kabbalah Centre International*) a Michael Laitmann, o nichž pojednám ve čtvrté kapitole „Judaismus v New Age“.

Můžeme ovšem pozorovat také snahu o šíření autentické kabalistické literatury a v návaznosti na to i úsilí o adekvátní vysvětlování kabalistických konceptů v souladu s nezkalenou židovskou tradicí. Mezi zastánce tohoto intelektuálně poměrně náročného způsobu umírněné popularizace či spíše opatrné exoterizace patří např. rabíni Josef Spinner, Mordechaj Chriqui, Rafa'el Afilalo ad.

⁵¹ Například: Snaží se stoupenkyně úplného zahalování o fyzický projev spirituálního znicotnění (tzv. *bitul ha-ješ*; idea blízká některým chasidským směrům), nebo se v jejich případě jedná o hypertrofovanou a krutou vzpouru proti některým petrifikovaným životním vzorcům patriarchálního charedi společenství? Či snad jde o projev krajního antifeminismu?

⁵² Eliphas Levi (1810-1875, francouzský okultista), Aleister Crowley (1875-1947, britský okultista a jogín, vytvořil filosofický systém Thelema) a další.

3 Jewish Renewal

3.1 Kořeny Jewish Renewal

Kořeny hnutí Jewish Renewal můžeme najít ve Spojených státech v 60. letech 20. století. První vyšel z prostředí mladých židů, kteří se dožadovali naplnění svých emocionálních a duchovních potřeb. Když se ve svých komunitách nedočkali odpovědi, zaměřili se na tradice pocházející z Východní Evropy a přizpůsobili si je svým potřebám a moderní době. Tak vznikl neo-chasidismus. Druhým kořenem se stalo protestní hnutí proti vojenské a sociální politice tehdejší vlády. Třetí kořen představoval radikální odpor mladých lidí k chamtivému korporativismu a neovladatelnému autoritářství center státní moci. Tento odpor byl vyjadřován zejména kontroverzním, až undergroundovým alternativním životním stylem (tzv. kontrakultura – anglicky: *counterculture*) jeho zastánců.⁵³

3.1.1 Neo-chasidismus

Počátky původního novověkého chasidismu⁵⁴ můžeme najít v 18. století ve Východní Evropě (Polsko, Ukrajina). Jeho zakladatelem byl Jisra'el ben Eli'ezer zvaný Ba'al Šem Tov (Bešt, 1700–1760). Šlo o hnutí lidové zbožnosti s důrazem na intenzivní náboženský prožitek a s výraznou postavou cadika jako charismatického vůdce skupiny. Bešt učil, že radostná modlitba a upřímná touha sloužit Bohu je nejlepší způsob, jak si vypěstovat hluboký vztah k Nejvyššímu. Tento koncept oslovoval široké masy (zejména nevzdělaných a chudých) Židů a i přesto, že rabínské autority obviňovali Bešta z šarlatánství a z nedostatku vzdělání, se hnutí rozšířilo a vznikl tak chasidismus. Tento název je odvozen od slova חֶסֶד (*chesed*), což znamená milost, laskavost.⁵⁵ Vývoj a rozšiřování hnutí bylo nenávratně poznamenáno šo'a (hebr. výraz pro holocaust), která zredukovala počet chasidů z několika milionů na zhruba čtvrt milionu lidí. Mnozí přeživší emigrovali do Spojených států a založili nová centra. Vliv, který mělo v Evropě, však hnutí již nezískalo, kromě jedné výjimky. Lubavičský chasidismus (*Chabad Lubavič*), založený v druhé polovině 18. století v ruském městě Lubavič rabim

---

⁵³ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 3.

⁵⁴ SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Praha: fra, 2009. ISBN 978-80-86603-91-9. S. 167-196.

⁵⁵ Slovo chasid tedy značí zbožný a laskavý. Srov. Slovní hříčku týkající postavení člověka vůči Boží transcendenci a imanenci, jak ji nacházíme v Tikuneh Zohar 1b: *Kdo je zbožný a laskavý (chasid)? Ten, kdo prokazuje dobrodiní svému Stvořiteli a Jeho hnízdu, aby byl Svatý, budiž veleben, sjednocen se Svou Šechinou i v těch nejnižších [světech a záležitostech]*. Citace Sefer Zohar pochází z KANTROWITZ, David. (ed.). *Judaic Classic Library* (CD-ROM). Version II f. Institute for Computers in Jewish Life. Davka Corporation & Judaica Press Inc., Copyright 1991—1999. (ISBN neuvedeno).

Šneurem Zalmanem⁵⁶, se stal v USA značně populárním (zvláště díky své snaze získat co nejvíce sekulárních Židů). Chabad Lubavič však není typickým představitelem chasidismu a většina Židů neschvaluje jeho mesiánské učení.⁵⁷

Na světě (hlavně v USA a Izraeli) existuje mnoho chasidských dynastií, jejich odnoží, ba i sekt a všechny sdílí minimálně tři ideologické koncepce⁵⁸:

- Bůh je imanentní ve všem stvoření, je oživující síla celého vesmíru a je zdroj světové morálky
- Člověk se může přiblížit k Bohu skrze soustředěnou modlitbu, mystické rozjímání a záměrné vnímání Boží přítomnosti ve všem, co dělá
- Bohoslužba by měla být radostná, emocionálně laděná s písněmi a tancem

Další společné znaky jsou například: Hlava chasidské komunity (tj. *cadik*, *admor*, *rebe* apod.) má silnou autoritu a v naprosté většině případů je dědičná. V dnešní době se chasidé striktně drží židovského práva (časem se otupilo ostří jejich náboženského anarchismu, případně nachází ventil během extaticky vypjatých modliteb atp.). Manželství jsou tradičně sjednávána prostředníkem (*šadchan*) atd. Každá dynastie si udržuje specifický spirituální svět, jakož i životní styl, odvíjející se od osobnosti cadika (ať již fyzicky živého, nebo opustivšího tento svět).

Židovské disidenty šedesátých let lákalo chasidské hnutí, ale odrazoval je zmíněný životní styl, který toto hnutí představovalo⁵⁹. Sloučením některých prvků chasidismu s nově vznikajícím židovským protestním hnutím vznikl neo-chasidismus. Z chasidismu si vzal silný vztah k židovské tradici, snahu o výraznou spiritualitu, zápal pro bohoslužbu a touhu po vztahu k Bohu vytvořeném na základě lásky a oddaných skutků. Zásadní roli při hledání duchovních východisek a etablování spirituální identity hrála samozřejmě interpretace východoevropského chasidismu nabízená Martinem Buberem⁶⁰ (vliv existenciální filosofie, jakož i filosofického personalismu) a Abraham Joshua Heschel (důraz na lidskou zodpovědnost v rámci společenského celku, boj za lidská práva, spravedlivější sociální uspořádání atd. viz níže).

---

⁵⁶ 1745-1812

⁵⁷ Menachem Mendel Schneerson (1902-1994) byl sedmý cadik Chabadu a některými svými následovníky byl (a dosud je) považován za Mesiáše.

⁵⁸ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 8.

⁵⁹ Tito lidé byli většinou vysokoškolsky vzdělaní mladí lidé, kteří nechtěli žít mimo společnost (tak, jak fungují chasidské skupiny) a nesouhlasili s chasidským postavením ženy a považovali ho za diskriminační. Preferovali také demokratické uspořádání skupiny (nechtěli přijmout jednoho vůdce jako absolutní autoritu).

⁶⁰ 1878-1965, židovský filosof a sionista.

Neo-chasidismus tudíž odrážel i myšlenky vznikajících protestních hnutí. Kladl důraz na osobní i kolektivní nezávislost, toleranci vůči ostatním lidem a názorům a odmítl strach z vlivů jiných kultur. Dá se říci, že chasidská část hnutí pečovala o srdce a protestní část pečovala o mysl⁶¹.

3.1.2 Radikální protestní hnutí

Druhým vlivem, který formoval Jewish Renewal, bylo radikální protestní hnutí proti sociální a politické nespravedlnosti. Jedním z hlavních motivů tohoto protestu byla válka ve Vietnamu⁶², která byla považována za neomluvitelné masové vraždění. Ačkoliv tato tragická dějinná kapitola neměla nic společného s židovským náboženstvím jako takovým, mladá židovská generace byla velmi zásadně zapojena v protestech. Odhaduje se, že v šedesátých letech byla zhruba polovina amerických vysokoškolských studentů (minimálně etnicky) židovská⁶³. Tito mladí lidé v sobě nesli mj. povědomí socialistických a komunistických ideálů 30. let. Důsledkem toho bylo, že se aktivně zapojovali do politických hnutí a nově vznikající levice. Tato tzv. *Nová levice*⁶⁴ se od staré lišila přístupem k vykonávání sociálních změn. Byla agresivnější a neváhala použít drsnějších taktik k dosažení svých cílů (masové demonstrace, stávky apod.). Mladí Židé Nové levice si uvědomili, že takové radikální postupy mohou použít i při jednáních s židovskými institucemi.

Jako příklad můžeme uvést událost, která se stala v New Yorku v *Temple Emanuel* (největší a nejprestižnější obec reformního judaismu). Studenti žádali rabína, aby jim dovolil vystoupit a vyjádřit svůj názory ohledně války ve Vietnamu. Rabín odmítnul. Následující páteční bohoslužby se zúčastnili i tři protestanti a jedna z nich se během přestávky zmocnila mikrofonu. Policie střežící synagogu ji okamžitě zatkla. Tento incident vyvolal celostátní rozruch – přesně to, co aktivisti chtěli.⁶⁵

Radikální politický aktivismus byla strategie, která přinášela výsledky v celé židovské komunitě. Synagogy se více staraly o duchovní potřeby svých členů, vzdělávací programy

---

⁶¹ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 9.

⁶² 1955-1975, USA s několika dalšími státy pomáhala jižnímu Vietnamu bojovat proti severnímu komunistickému Vietnamu, který měl podporu Sovětského svazu a Číny.

⁶³ Tito mladí lidé představovali první či druhou generaci přistěhovalců z východní Evropy, většina z nichž pracovala v oděvním průmyslu. Z této skupiny vzešli vůdci militantní židovští socialisté, kteří zakládali odborová hnutí (viz GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 10.).

⁶⁴ Dollinger, Marc, and Ernest Hearst. "New Left." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 15. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 141-143. *Gale Virtual Reference Library*. Web. 17 May 2014.

⁶⁵ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 13.

získávaly více peněz a vznikalo více aktivistických skupin, což samozřejmě souvisí s celkovou atmosférou 60. let (např. *Studentský boj za sovětské židovstvo - SSSJ*⁶⁶).

Zásadní událostí nejen pro židovskou levici byla Šestidenní válka v roce 1967.⁶⁷ Tento úspěch pomohl částečně utišit trvající trauma z událostí šo‘a. Židé po celém světě mohli pyšně oslavovat, vyvolalo to „nový druh pýchy být židem ... Mnoho židů získalo hrdost díky tomuto novému obrazu žida, který už není pouze obět'. Židé už nebyli stereotypně označováni jako pronásledovaný lid.“⁶⁸

Šestidenní válka způsobila ještě jednu změnu mezi židovskou Novou levicí. Vznikl rozpor mezi aktivisty pro občanská práva černochů a mezi aktivisty Nové levice. Od období po druhé světové válce byly tyto dvě skupiny nerozlučnými spojenci. Američtí židé, kteří zažili traumata antisemitismu, soucítili s černochy, kteří bojovali proti rasové diskriminaci. V září 1967, tři měsíce po Šestidenní válce, na Národní konferenci pro novou politiku (*National Conference for New Politics – NCNP*) v Chicagu, se zformoval „černý výbor“ a vydal prohlášení, ve kterém mimo jiné navrhnul odsoudit izraelskou imperialistickou sionistickou válku jako neoprávněné úder proti svým arabským sousedům⁶⁹. Toto gesto bylo přijato židovskými zástupci zcela negativně a vztahy těchto dvou hnutí značně ochladly.⁷⁰

3.1.3 Kontrakultura, kultura v opozici, alternativní kultura

V šedesátých letech dvacátého století se formovala hnutí bojující za mír, svobodu a občanská práva, pořádající protiválečné pochody, demonstrace a různá jiná shromáždění a setkání. Tento fenomén byl nazván hnutím hippies⁷¹. Toto hnutí mělo mnoho forem, zřejmě nejvýraznější byl protest proti chamtivosti, korupci a povrchnosti tehdejší společnosti. Vytvořilo si proto svébytný životní styl, který byl radikální alternativou ke konvenčnímu životu běžného občana. Tato alternativa zahrnovala styl oblékání, způsob stravování, bydlení

---

⁶⁶ Weiss, Avi. "Student Struggle for Soviet Jewry (SSSJ)." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 19. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 269. Gale Virtual Reference Library. Web. 17 .5. 2014. Tato skupina usilovala o zlepšení životních podmínek pro Židy v Sovětském svazu. Jednalo se především o záležitosti svobody svědomí, právo na úplnou edukaci a právo vystěhovat se ze Sovětského svazu.

⁶⁷ Třetí arabsko-izraelská válka, při které Izrael bojoval s koalicí Egypta, Sýrie a Jordánska. Izrael při ní získal východní Jeruzalém, západní břeh Jordánu, Sinajský poloostrov, oblast Gazy a Golanské výšiny.

⁶⁸ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 14.

⁶⁹ July 1967 and its aftermath: 'You set the scene'. In: *Workers.org* [online]. 2007 [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: <http://www.workers.org/2007/us/detroit19670906/>.

⁷⁰ I když ne zcela a již vůbec ne natrvalo. Začaly fungovat na jiných základech než mnohdy planý politický radikalismus. K této zásadní změně přispěly mj. aktivity dříve zmíněného rabiho Heschela, jež byly vždy pečlivě odůvodněné (nábožensky, filosoficky atd.), lidsky hluboce pravdivé, přičemž neopouštěly diskurz tradičního judaismu.

⁷¹ The 1960's Hippie Counter Culture Movement. In: *Mortal Journey* [online]. 2011 [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: <http://www.mortaljourney.com/2011/03/1960-trends/hippie-counter-culture-movement>.

v komunitách, otevřenější sexuální vztahy, pozitivní vztah k některým drogám a halucinogenům. Hnutí hippies a Nová levice byly současníky a měly mnoho společného. Lišily se však ve vztahu k politice. Hippies bylo hnutí naprosto apolitické na rozdíl od Nové levice, která byla ve své podstatě politická. Tyto skupiny nakonec splynuly v jednu. Jejich spojení bylo nazýváno kontrakulturou („*counterculture*“).⁷² Toto hnutí bojovalo za sociální a politickou spravedlnost, radikálně protestovalo proti válce ve Vietnamu a odmítalo expanzi korporací. Nezávislost a individualita byly jeho hlavními hodnotami.

V tomto novém hnutí, jehož slogan byl „*make love, not war*“, bylo zapojeno mnoho židů různých denominací. Byly vytvářeny skupiny, které nabízely novou židovskou náboženskou a kulturní identitu. Při spojení starých tradic⁷³ a nových moderních trendů vznikaly *chavurot* (חבורה sg. *chavura* – společenství, skupina), které kombinovaly náboženský, sociální a vzdělávací aspekt osobního života. Některé *chavurot* sloužily jako komunitní obytné jednotky, náboženské a politické organizace, literární kluby a podobně. Běžná byla také společenství, která usilovala o revitalizaci židovského životního stylu, studia a bohoslužby. Využila k tomu prvky neo-chasidismu, protestních a kontrakulturních hnutí, tři elementy, které tvořily prameny Jewish Renewal.

3.2 Inspirátoři a hlavní osobnosti Jewish Renewal

3.2.1 Rabi Zalman Schachter-Shalomi

Později zvaný Reb Zalman⁷⁴ se narodil v roce 1924 v jihovýchodním Polsku. Jeho rodina se ještě téhož roku přestěhovala do Vídně, v roce 1941 do Belgie a poté se jí podařilo uprchnout do Spojených států do New Yorku. V roce 1947 byla Zalmanu Schachterovi udělena rabínská *smicha*⁷⁵ v Chabad-Lubavičské chasidské komunitě.

Schachter-Shalomi, nespokojený s omezením světského studia v rámci chasidské komunity, se rozhodl studovat psychologii náboženství na Bostonské univerzitě. Některým

---

⁷² Kontrakultura neznačí vandalismus nebo nezájem o skutečné kulturní hodnoty. Jedná se o kulturu či subkulturu v opozici vůči oficiální, většinové kultuře. Kontrakultura může vytvářet nové kulturní vzorce, normy, modely a hodnoty. Po určité době jsou některé její projevy vstřebávány majoritní společností a stávají se součástí jejího kulturního kánonu. Blíže např. GOFFMAN – Ken, JOY, Dan. *Counter Culture Through the Ages. From Abraham to Acid*. New York: Villard, 2005. S. 432. ISBN 978-0812974751.

⁷³ Podobná společenství byla běžná již v 1. století před.o.l. mezi essény a farizeji, ve 13. století mezi německými pietistickými židy pod vedením rabiho Judy ben Samuele z Regensburgu nebo v 18. století ve východní Evropě (bratrstva koželuhů, krejčích apod).

⁷⁴ Rabbi Zalman Schachter-Shalomi. In: *Legacy of wisdom* [online]. [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: http://www.legacyofwisdom.org/legacy-of-wisdom/en/library/interviewees/rabbi_zalman_schachter.html.

⁷⁵ Tj. oprávnění učit, rozhodovat a soudit ve věcech *halachy*, jakož i užívat titulu „*rav*“ nebo „*rabi*“. V kontextu tradičního judaismu není příliš vhodné překládat výraz „*smicha*“ jako ordinace. V kontextu myšlenkových proudů, které vzešly z židovské náboženské reformy (tzn. judaismus progresivní, konzervativní aj.) a proudů vyloženě netradičních a synkretistických tento překlad možný je.

členům jeho kongregace se to nelíbilo a celý konflikt vyústil v Zalmanův odchod z Chabad-lubavičského hnutí. Následně dosáhl magisterského titulu a stal se vedoucím Katedry blízkovýchodních a židovských studií na univerzitě v kanadském Winnipegu.

Reb Zalman chtěl reagovat na spirituální a sociální výzvy doby. Založil proto komunitní společenství *Bna'i Or* (Synové světla). Přísná pravidla komunity, vycházející z tradic chasidismu, však většinu členů odradila a tento projekt ztroskotal. V této době (60. léta) vznikaly v rámci kontrakulturního hnutí tzv. semináře beze zdí. Zalman se pokusil zahájit podobný vzdělávací program ve Winnipegu, ale ani v něm neuspěl. Po těchto nezdarech se přestěhoval zpět do New Yorku, kde získal doktorát na *Hebrew Union College* a v roce 1975 začal pracovat na *Temple University* ve Filadelfii. Zde strávil dvacet let, během kterých realizovat svou vizi nového židovského náboženství – vyučoval, napsal mnoho knih a článků a založil (nebo pomohl založit) několik komunit, které pomáhaly zformovat hnutí Jewish Renewal. Zřejmě nejvýznamnější z nich byla chavura *Bna'i Or*⁷⁶ (později přejmenovaná *P'nai Or*, viz níže), která byla pojmenována po komunitě, jež selhala ve Winnipegu. V roce 1995 přijal pozici profesora náboženství v Naropa University v Coloradu.

Reb Zalman ve svém působení a díle zkombinoval své rozsáhlé znalosti teoretické i klinické psychologie, judaismu a představu o funkci náboženství v lidském životě. Vytvořil tak formu židovství, která mohla sloužit jako alternativa k tradičním směrům. Ve svém díle využil zejména tři základní koncepty:⁷⁷

Aby myšlenka Nejvyššího byla obhajitelná, musí být Bůh vnímán jako proces, ne jako On/Ona/Ono. Zalman viděl, že pro moderní mladé židy byla teorie Boha jako osoby neatraktivní. Tito lidé, kteří přijímali myšlenky transcendentní medicíny, reichiánské teorie orgonu,⁷⁸ zenového buddhismu a podobně, nemohli (podle jeho názoru) přijmout Boha jako statické Bytí označené substantivem. Podle něho byl Bůh probíhající proces, který s člověkem neustále komunikuje.

Aby měla bohoslužba smysl, musí být zapojen intelekt i emoce. Nesmí to být jen „výklad Bible“. Vzal například staré hymny a dal jim novou melodii, přeložil tradiční modlitby, přičemž se snažil vykládat a oživovat archaické výrazy apod.

---

⁷⁶ *Bnai Or* [online]. [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.bnaior.org/>.

⁷⁷ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 25.

⁷⁸ Wilhelm Reich (1897-1957) byl rakouskou-americký psychiatr a psychoanalytik, žák S.Freuda, který se pokoušel skloubit marxismus, psychoanalýzu a kvantovou fyziku později i jógu. Jako žid a komunista v roce 1933 emigroval do Skandinávie a později do USA. Vytvořil teorii orgonu, ve které tvrdí, že orgon nemá svůj původ v těle, ale pochází z kosmu. Člověk je pouze jeho příjemcem.

Aby byl judaismus živý, musí být bohoslužba přístupná všem – nehledě na jejich náboženské, školní a kulturní pozadí. Měl to být duchovní zážitek. Během svých bohoslužeb vždy používal modlitební knihy, ve kterých byl vedle hebrejského textu i text anglický. Inovoval i rituál tzv. *alija* (doslova: výstup; míněno vyvolání k Tóře), při kterém jsou nábožensky dospělí muži vyzváni ke čtení Tóry. Ti, kdo neuměli číst hebrejštinu, mohli se alija účastnit spolu s vyvolanými schopnými žehnat a číst ve svatém jazyce jako tzv. tiší společníci. Tak mohli plnit micvu stejně jako ostatní členové skupiny.

3.2.2 Rabi Shlomo Carlebach

Carlebach⁷⁹ se narodil v roce 1925 v Berlíně v rodině významných rabínů (praotec z otcovy strany byl vrchní rabín v Lubecku v Německu, praotec z matčiny strany byl vrchní rabín v Baselu ve Švýcarsku a zakladatel náboženské organizace *Agudat Yisra'el*⁸⁰), v roce 1938 se rodina nuceně přestěhovala do Litvy, kde Shlomo studovat chasidskou ješivu. O rok později rodina emigrovala do Spojených států, kde Carlebach dokončil svá studia v ortodoxní ješivě a v roce 1946 získal rabínskou smicha. Během svého života se však vracel ke svým chasidským kořenům. V 50. letech během svého působení v ortodoxní synagoze v New Jersey začal skládat liturgické písně, které se stávaly stále známějším a populárnějším. Carlebach tedy začal koncertovat po Spojených státech. Na každém koncertě (i pro sekulární publikum) byl tradičně ortodoxně oblečen (pokrývka hlavy, talit katan pod košilí atd.) a kromě písní také vykládal krátká kázání. V roce 1959 vydal album *Ha-nešama lach*⁸¹ s chasidsky motivovanými písněmi, které získalo veliký úspěch nejen mezi židy. Říkalo se mu „zpívající rabín“ nebo jednoduše reb Shlomo. Během svého koncertování se setkal s mnoha židy a vnímal potřebu práce s mladou generací. Založil tedy v roce 1967 se svými následovníky (mimo jiné i s rebem Zalmanem) Dům lásky a modlitby (*The House of Love and Prayer*, viz níže).⁸² Tento počín se ze začátku setkal s velkým úspěchem, ale vzhledem k časté nepřítomnosti svého charismatického vůdce se nakonec komunita rozpadla. Carlebach se

---

⁷⁹ Cohen, Judah M. "Carlebach, Shlomo." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 4. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 481-482. Gale Virtual Reference Library. Web. 18.5. 2014.

⁸⁰ Agudat Yisrael. In: *The Knesset* [online]. 2014 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: http://www.knesset.gov.il/faction/eng/FactionPage_eng.asp?PG=22.

⁸¹ Hebrejsky: „Tvá duše“, případně „Duše, Tobě“. Vyšlo též pod anglickým titulem *Songs of My Soul* (tj. Písně mé duše). Souhrnná diskografie Shlomo Carlebacha čítá několik desítek titulů. Carlebachova dcera Neshama (nar. 1974) je rovněž zpěvačkou; ve svých písních výrazně navazuje na poselství Shlomo Carlebacha.

⁸² Židovské centrum, které kombinovalo chasidismus s kontrakulturám hnutím, více na House of Love and Prayer miscellany, 1968-1977. In: *The Magnes* [online]. 2010 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.magnes.org/collections/archives/western-jewish-americana/house-love-and-prayer-miscellany-1968-1977> Později na něj navázalo tzv. Carlebach movement, jež je spřízněno s hnutím ba'alej tešuva, je však daleko otevřenější; jeho příznivci jsou někdy nazýváni „svatí hippies“.

během svého života účastnil mnoha humanitárních projektů, zejména v boji proti antisemitismu, rasové diskriminaci a v mezináboženském dialogu. Zemřel v roce 1994 v Kanadě a je pohřben v Izraeli.

Rabi Shlomo Carlebach usiloval o větší kontakt tradičního judaismu a sekulárního světa, ve svém úsilí o *kiruv* (dosl. přiblížení; jakási židovská obdoba římsko-katolického *aggiornamenta*) mnohdy volil kontroverzní metody, což nic nemění na faktu, inspiroval mnoho etnických či sekularizovaných Židů, aby se v různé míře navraceli k judaismu, a je tudíž vnímán jako jeden z motivátorů hnutí *ba'alej tešuva* (tzn. kajícíci; ti, kdo se navracejí k Bohu). Není však pochyb, že silně ovlivnil i Jewish Renewal.

*„Rabi Shlomo Carlebach se stal ideologickým předchůdcem hnutí Jewish Renewal, protože přinesl nový přístup k oživení židovského náboženského života spiritualitou. Ukázal, že jednoduché techniky hudby a textu mohou vyvolat náboženský prožitek s takovým druhem propojenosti, která pramení z hluboké emocionality. Skládal melodické, svěží a v neposlední řadě přístupné skladby. Jakýkoliv laik se je mohl snadno naučit a zpívat je se srdečnou horlivostí. Dokázal se dotknout jejich duší skrze hudbu.“*⁸³

3.2.3 Rabi Abraham Joshua Heschel⁸⁴

Heschel⁸⁵ se narodil v roce 1907 ve Varšavě do rodiny významných rabínských osobností. Z otcovy strany byl potomkem Dov Baera⁸⁶ a z matčiny Leviho Jicchaka z Berdičeva⁸⁷. Prošel tradičním židovským vzděláním, po dokončení ješivy obdržel rabínskou smicha a nedlouho poté získal doktorát na berlínské univerzitě. Získal také doktorát na *Hochschule für die Wissenschaft des Judentums*. Zde také později vyučovat Talmud. V roce 1933 byl ve Frankfurtu ustaven úřad pro Židovské vzdělávání dospělých (na základě Hitlerova „zákona o přeplnění německých škol a škol s vyšším vzděláním“), jehož hlavou se stal Martin Buber. Ten v roce 1937 emigroval do Palestiny a na své místo jmenoval Heschela. O rok později Heschela nacisté deportovali zpátky do Polska, kde několik měsíců učil ve Varšavském institutu židovských studií, načež se mu podařilo emigrovat do Velké Británie. V letech 1940-44 učil na *Hebrew Union College* v Cincinnati, USA. Poté přijal post

---

⁸³ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 32.

⁸⁴ Korektní přepis Heschelova jména do latinky jest: Avraham Jehošu'a. Heschel však dlouho žil v anglosaském jazykovém prostoru a sám proto užíval přepisu uvedeného výše.

⁸⁵ Rothschild, Fritz A., and Ephraim Meir. "Heschel, Abraham Joshua." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 9. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 70-72. Gale Virtual Reference Library. Web. 19.6 2014.

⁸⁶ 1700-1772, zvaný Magid byl žákem Izraele Baal Šem tova, zakladatele novodobého chasidského hnutí.

⁸⁷ 1740-1809, žák Magida.

profesora židovské etiky a mysticismu na *Theological Seminary of America*, významném institutu reformního judaismu. Zde působil 27 let až do své smrti v roce 1972. Díky své práci a knihám se stal nejvlivnějším židovským teologem své doby.⁸⁸

Abraham Joshua Heschel byl úspěšný akademik, rabín, teolog, filosof, spisovatel, básník a etický a sociální aktivista. I když nebyl přímo součástí vznikajícího Jewish Renewal (přesněji řečeno svým významem toto hnutí dalece přesahuje), jeho myšlenky a styl práce značně ovlivnily duchovní perspektivy tohoto hnutí. Zprvů umně využíval židovskou literaturu, od Tóry až k post-talmudickým komentářům. Ve svém díle učil respekt k tradici, která byla klíčová pro silnou židovskou identitu. Mohla být pozměněna, oživena, ale vždy představovala základní kámen. Zadrůhé tvrdil, že opravdový žid tvoří svůj život kombinací dodržování židovského zákona (*halacha*) a víry v Boží realitu (*agada*). Rozlišoval je takto: „Halacha představuje sílu, která utváří lidský život podle stanoveného vzoru; je to formující síla. Agada je výrazem nekonečného lidského usilování, které často vzdoruje všemu omezení; definuje, konkretizuje, ustanovuje míru a hranice; dává životu jasný systém. Agada se zabývá nepopsatelným lidským vztahem k Bohu, k lidem a ke světu. Halacha nám dává normy, jak se chovat; agada víze o konci života. Halacha předepisuje; agada navrhuje. Halacha vyhlašuje; agada inspiruje ... Halacha je ponořená v tradici; agada je dílem srdce.“⁸⁹ Zatřetí Heschel věřil, že Bůh existuje jako věčná realita a ne pouze jako teoretická abstrakce. Boha nemůžeme pojmout pouze rozumem, protože část jeho bytosti není člověku přístupná. Přesto je reálný, protože jsou lidé schopni vycítit více, než jsou schopní pochopit. Tato teorie podporuje Jewish Renewal myšlenku, že člověk je schopen vnímat Boha emocionálně. Na Jewish Renewal měla dopad rovněž Heschelova teorie reciproční vzájemnosti Boha a člověka. „*Oba pomohli naplnit fontánu energie (kterou oba potřebovali), aby mohli společně dosáhnout cíle dokonalého vesmíru.*“⁹⁰ Pro Heschela to znamenalo nutnost napravení sociálních a politických nedokonalostí pomocí kombinace myšlenky, záměru a akce.

Vidíme, že pro myšlení rabiho Abrahama Joshuy Heschela je typická hluboká reflexe tradice a důraz na její aktivní prožívání, což mimo jiné obnáší i trvání na jistých universálních hodnotách a usilování o skutečnou spravedlnost, jakož i upřímnu komunikaci s Bohem a

---

⁸⁸ V roce 1946 se setkal s papežem a naléhal na druhý vatikánský koncil, aby vydal prohlášení, že židé nemají vinu na ukřižování Krista. V roce 1965 kráčel po boku Martina Luthera Kinga při protestu v Alabamě. Organizoval protestní shromáždění před budovou OSN a požadoval podporu pro sovětské židovstvo apod. viz GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 35.

⁸⁹ Ibidem s. 36.

⁹⁰ Ibidem s. 37.

realizaci Hospodinova záměru, jenž je zřetelný v celém stvoření, totiž, aby člověk unesl tíhu zodpovědnosti být obrazem Božím.

3.3 První komunity

Dalším krokem ve vývoji Jewish Renewal bylo vytváření komunit, tzn. *chavurot*. Většina z nich se nacházela ve větších městech s univerzitami. Jejich členové byli především dvacátníci a třicátníci se středním nebo vysokoškolským vzděláním. Chavurot nebyly většinou velké početné komunity, vždy se snažily zachovat určitou „rodinnou“ atmosféru. Ráda bych zde uvedla tři chavurot, které se své knize zmiňuje rabi Groesberg, protože podle něj splňují tři základní kritéria⁹¹: všechny tři komunity byly úspěšné a jejich následovníci jsou stále součástí Jewish Renewal hnutí, každá z těchto chavurot se soustředila na jiný ideologický základ (viz výše), všechny tři měly silné předáky, jimž se dařilo realizovat nově krystalizující myšlenky a ideály.

3.3.1 Chavurat Shalom

Arthur Green⁹² byl v roce 1967 ordinován na rabína konzervativního judaismu a ještě ve stejném roce nabídl řediteli *Hillel Center na Brandeis university* v Massachusetts rabi Albertu Axelradovi⁹³ spolupráci na svém novém projektu. Chtěl totiž založit nový druh školy, který by kombinoval pečlivé studium, smysluplnou bohoslužbu a byl by politicky aktivní. V roce 1968 založili tedy fakultu organizačně spadající pod *Hillel Center* a přijali dvanáct pečlivě vybraných studentů. V druhém roce fungování fakulty byl zájem tak veliký, že původní prostory v Cambridge (součást Bostonu) nestačily a škola se přesunula do domu v Somerville, který nabízel i ubytovací kapacitu. Krátce na to získala škola status samostatného rabínského semináře a tak oficiálně vznikla *Havurah Shalom Community Seminary*⁹⁴. Chavura získávala finanční prostředky od židovských organizací, které podporovaly náboženské iniciativy. Mohla tak zaměstnat několik vyučujících. Někteří z nich byli součástí chavury a bydleli se studenty v budově semináře. Každý člen, pokud toho byl schopen, platil \$500 ročně, a tak přispíval na provoz a rozvoj školy.

---

⁹¹ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 38.

⁹² Nar. 1941, profesor židovské mystiky a neo-chasidismu na Hebrew College v Bostonu, v letech 1987-1993 byl prezidentem Reconstructionist Rabbinical College.

⁹³ Nar. 1938, ředitelem Hillel Center a rabínem na Brandeis University byl v letech 1965-1999.

⁹⁴ *Havurat Shalom* [online]. [cit. 2014-05-20]. Dostupné z: <http://www.havuratshalom.org/>.

Hlavní důraz chavury byl kladen na studium; na to, aby si student prostřednictvím intenzivního bádání nad tradičními prameny, uvědomil své židovství. Učitelé si mohli libovolně vybírat, jaké kurzy budou učit, neexistovala žádná pevně daná struktura. Během několika následujících let chavura prospívala, ale začínaly se objevovat kritiky jak ze stran sekulární veřejnosti, tak z židovských kruhů. Někteří lidé tvrdili, že chavura zažádala o status semináře proto, aby uchránila svoje studenty před narukováním do války ve Vietnamu. Konzervativní a reformní židovská hnutí zase napadala rabínskou kvalifikaci absolventů semináře. Vedení ale více záleželo na obnově stagnujícího židovského náboženství než na pedagogické dokonalosti. Nakonec se ale chavura vzdala statutu semináře, ačkoliv její vzdělávací program se nijak nezměnil.

Havurat Shalom prospívala velice dobře až do roku 1973, kdy se jeden ze zakladatelů, Arthur Green, rozhodl odejít do Filadelfie. S ním částečně odešlo i nadšení, které do té doby v chavuře panovalo. Komunita existuje dodnes, pořádá mnoho přednášek a akcí a je otevřená všem „*nehledě na rodinný stav, rasu, původ, pohlaví, finanční situaci, handicap nebo sexuální orientaci.*“⁹⁵

3.3.2 Dům lásky a modlitby

Rabbi Shlomo Carlebach si byl vědom narůstajícího počtu mladých lidí (mnozí z nich byli židé) v okolí San Francisca, kteří měli problém s drogami. Tento problém, způsobený částečně duchem doby, během 60. let sílil. Carlebach s tím toužil něco udělat, a proto v roce 1967 založil centrum, kde by tito mladí lidé mohli nacházet duchovní i fyzickou pomoc. Dům lásky a modlitby (*House of Love and Prayer*)⁹⁶, jak ho reb Shlomo nazval, začal velmi brzy sloužit jako místo, kde mohl kdokoliv pár dní přespát a najíst se. Skupina dobrovolníků, kteří sloužili těmto návštěvníkům, vytvořila jakousi chavuru. Společně jedli, studovali, zpívali a tančili. Počáteční úspěch se postupně vytratil, protože příliš mnoho lidí využívalo centrum jen jako krátkodobé útočiště a dobrovolníci začali být vyčerpaní z práce, která nepřinášela téměř žádné ovoce. Místní židovský obecní svaz (*Jewish Community Federation*) přispíval \$300 měsíčně na provoz, ale když si sousedé chavury stěžovali na hluk a podivná individua shlukující se na chodnicích, tak svůj příspěvek stáhl. Carlebach často cestoval po koncertech a kvůli jeho opakované nepřítomnosti a bez finanční pomoci se v roce 1971 Dům lásky a modlitby uzavřel. Byly pokusy celý projekt vzkřísit (jako chavuru nebo jako ješivu), ale snaha

⁹⁵ *Havurat Shalom* [online]. [cit. 2014-05-20]. Dostupné z: <http://www.havuratshalom.org/>.

⁹⁶ *House of Love and Prayer miscellany, 1968-1977*. In: *The Magnes* [online]. 2010 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.magnes.org/collections/archives/western-jewish-american/house-love-and-prayer-miscellany-1968-1977>.

nebyla zcela úspěšná.⁹⁷ V roce 1977 skupina Carlebachových následovníků v Izraeli otevřela centrum *Moshav Modi'in*⁹⁸ (známé také jako *Carlebach Moshav*), které pokračuje v jeho odkazu, pořádají koncerty, semináře apod.

Ačkoliv Carlebachova komunita nevydržela dlouho (neboť její pověst byla pošramocena skutečností, že se de facto jednalo rovněž o tzv. nízkoprahové zařízení pomáhající drogově závislým), měla velký vliv na podobná společenství vznikající v dalších letech, zejména v oblasti bohoslužby a duchovního prožívání. Reb Shlomo kladl velký důraz na emocionalitu, na hluboké prožívání vlastní spirituality. To bylo dosaženo zvukovými, vizuálními a pohybovými prvky jeho bohoslužby. Obřady byly naplněné hudbou, společnými písněmi nebo melodiemi, které si lidé pouze pobrukovali. Dlouhé tiché pauzy měly také svůj význam. Carlebach dokázal vycítit vhodnou chvíli pro tiché rozjímání či radostný zpěv. Místnost, ve které se bohoslužba odehrávala, byla většinou pestře osvětlena lampami i svíčkami. Během tichých meditací však hořelo jen několik svíček, aby byla dotvořena patřičná atmosféra. Emoce byly často vyjadřovány tělesnými pohyby jako tleskání, mávání, tancování apod. Lidé se objímali nebo drželi za ruce. Atmosféra během takových obřadů byla velmi silná. Rabi Groesberg ji ve své knize dále rozebírá z psychologického a neurofyzilogického hlediska⁹⁹. Nutno podotknout, že hlavně ve Spojených státech amerických, Kanadě a také v Izraeli existují tzv. *Carlebach minjanim*; tedy židovská modlitební společenství (mnohdy značně nonkonformní; jindy snažící se co nejvíce přiblížit představě svých členů o tradičním judaismu), do jejichž liturgie jsou zakomponovány písně Shlomo Carlebacha. Přes mnohotvárnost a zmíněnou nonkonformnost se jedná o živoucí kehillot, byť jejich spiritualita je v některých případech velice otevřená (z hlediska židovských autorit vnímaná jakožto anarchistická), a tudíž vágní.

---

⁹⁷ Za jakéhosi nepřímého dědice snad lze označit tzv. Carlebach Shul, jinak též Kehilath Jacob, což je synagoga na manhattanské West Side. Již od čtyřicátých let dvacátého století byla spjata s rodem Carlebachů (otec rabiho Shlomo Carlebacha, rabi Naphtali se stal hlavou zdejší komunity roku 1950. Po jeho smrti (r. 1967) se jeho nástupcem stal právě reb Shlomo (od počátku osmdesátých let se výrazným spolupracovníkem, podílejícím se na chodu Carlebach Shul, Shlomův bratr rabi Eli Chaim Carlebach). Dnes je hlavním představitelem tohoto malého, ale životného společenství, kombinujícího tradiční židovskou spiritualitu se zpěvy a modlitbami Shlomo Carlebacha, jeho prasynovec rabi Naftali Citron. Blíže viz <http://www.carlebachshul.org/>. [cit. 2014-05-22].

⁹⁸ *Mevo modiim* [online]. [cit. 2014-05-22]. Dostupné z: <http://mevomodtour.org/>.

⁹⁹ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 48.

3.3.3 Fabringen

V roce 1969 uspořádala organizace *Jews for Urban Justice* (JUI)¹⁰⁰ kontroverzní akci „*Freedom Seder*“¹⁰¹. V křesťanském afroamerickém kostele se sešli židé, liberálové, hippies, radikálové, křesťané a další, aby oslavili židovský svátek Pesach. Pro tuto příležitost sepsal Arthur Waskow¹⁰² (také člen JUI) hagadu, která místo tradičního příběhu vyvedení Izraelců z Egypta obsahovala kromě poezie Allena Ginsberga a Boba Dylana odkazy na boj za občanská práva, válku ve Vietnamu, povstání ve varšavském ghettu a podobně. Celá akce vzbudila veliké pohoršení zejména mezi tradičními židovskými obcemi a členové JUI byli označeni za „sebenesnášející“ židy. Naopak mnoho (zejména liberálních) židů podporovalo tuto akci a označila ji za snahu o *tikun olam*¹⁰³ – nápravu světa.

Výrazy odporu i podpory vůči organizaci JUI částečně pozměnily její další vývoj. Její členové se začali spontánně scházet k pátečním bohoslužbám, přidávalo se k nim stále více sympatizantů a z židovských radikálů se postupně stali radikální židé.¹⁰⁴ Mezi těmito lidmi různého zaměření se záhy zrodila myšlenka vlastního duchovního centra, které by sdružovalo odcizené a nespokojené židy. K realizaci však byly potřeba peníze. Zastánci vzniku centra se tedy obrátili na místní pobočku *United Jewish Appeal* (UJA)¹⁰⁵, která však nechtěla podporovat žádné politické aktivity JUI. Spojení s JUI se tedy vyhnuli tím, že založili novou nezávislou jednotku nazvanou *Fabringen* (název vycházející ze slova v jidiš *farbrengen*¹⁰⁶ – radostný) a vypracovali plán, ve kterém vyjadřovali touhu po práci se sekularizovanými mladými židy a s lidmi, kteří měli problémy s drogami. UJA nakonec organizaci darovala \$15 000 na šest měsíců jako zkušební dobu. Tak vzniklo Fabringen židovské svobodné kulturní centrum (*Fabringen Jewish Free Culture Center*), které pořádalo šabatové bohoslužby a během týdne přednášky, diskuze, hudební setkání a studijní kroužky. Když se rada UJA po půl roce

¹⁰⁰ JUI bylo založena v roce 1966 židovskými politickými aktivisty Mike Tabor, Sharlene Krantz a Fran Schreiber. Organizace klade mnohem větší důraz na politickou aktivitu než na svůj židovský původ, což se během 70. let změnilo.

¹⁰¹ WASKOW, Arthur. Original 1969 Freedom Seder. In: *The Shalom center* [online]. 2005 [cit. 2014-05-22]. Dostupné z: <https://theshalomcenter.org/content/original-1969-freedom-seder>.

¹⁰² Nar. 1933, americký spisovatel, politický aktivista a rabín.

¹⁰³ Náprava světa, kterou zle uskutečnit skrze správné chování lidí. Termín vznikl během rabínské doby a nový rozměr získal ve středověké kabale.

¹⁰⁴ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 52.

¹⁰⁵ UJA byla židovská filantropická společnost založená v roce 1939.

¹⁰⁶ V chasidském prostředí značí *farbrengen* (především u dynastie Chabad – Lubavič) slavnostní shromáždění, na němž *cadik* vykládá týdenní parašu, nebo jiný text z Tóry, přičemž přítomným podává malé kousky jídla (či drobků) z vlastního talíře, které jsou považovány za duchovní potravu. Účast na *farbrengen* je chasidy vnímána jako posvěcující a může mít rysy výrazné spirituální transformace. Z uvedeného je zřejmé, že kruh politických radikálů toužících po duchovním sebevyjádření a utužení židovské identity, volil název nové organizace s jasným záměrem a znalostí souvislostí.

rozhodovala, jestli obnoví své dotace pro Fabrangen, zvedla se silná opozice proti JUJ, která nazvala akce JUJ pro-arabské a UJA svou finanční pomoc již neposkytla. Komunita Fabrangen se teda nedlouho poté uzavřela.

Skupina kolem původní Fabrangen se však nerozpadla a vybudovala „rozšířenou chavuru“. Mnoho lidí se k nim přidalo a po roce se jejich počet zdesetinásobil na zhruba 200 členů. Společně vypracovali několik programů – systém domácí židovské školy, podporu místních zemědělců, podporu vegetariánské organické stravy a zapojení se ve sdružení *Breirah* (snaha o mír na Středním východě).

Hlavní význam chavury Fabrangen tkvěl v činech. Zřejmě i díky tomu, že většina zakládajících členů byli radikální političtí aktivisté, byl ve skupině kladen důraz na aktivitu spíše než na rozhovory. Původní i rozšířená komunita byla aktivní v mnoha projektech. Některé fungovaly jen krátce, některé jsou aktivní dodnes.

3.3.4 Centralizace chavurot

Tyto tři chavurot a komunity kolem nich se nepovažovaly za představitele hnutí Jewish Renewal. V jejich době (alespoň v jejich počátcích) nebylo žádné takové hnutí definováno. S postupem času však přicházely osobnosti, které pracovaly na zcentralizování těchto a jiných komunit, na jejich systematizaci a spolupráci mezi nimi. Z těchto snah se vyvinulo několik chavurot nebo organizací, které se přímo přihlásily k Jewish Renewal a snažily se myšlenky tohoto hnutí šířit dál. Zřejmě nejvýznamnějšími a nejznámějšími byly *P'nai Or* (*B'nai Or*), *Shalom Center* a *Aleph* (*The Alliance for Jewish Renewal*).

V době svého působení ve Filadelfii (1975-1995) založil rabi Zalman Schachter-Shalomi chavuru, která měla pomoci naplnit jeho vizi malé náboženské sítě. Chtěl založit komunitu, která by vychovávala jeho nástupce a která by byla prototypem chavurot, které by se vydali zakládat. Nazval ji *B'nai Or*¹⁰⁷ (tedy: Synové světla, stejně jako svou první komunitu, která selhala, viz výše). Kladl důraz na hlubokou úctu k tradici, práci s vlastní spiritualitou a zejména otevřenost pro kohokoliv, kdo by chtěl mít vztah k Bohu. Během týdne pořádal Zalman přednášky, studijní skupiny apod. Ač sám věrný přísnému učení halachy, nechal své studenty, aby si zvolili svou vlastní cestu každodenního náboženského života. Chavura byla úspěšná a rychle rostla. Nedlouho po jejím založení povstala feministická část komunity s protestem proti maskulinnímu jménu *B'nai Or* – Synové světla.

---

¹⁰⁷ *Pnai Or Philadelphia* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://www.pnaior-philadelphia.org/home>.

Bylo navrženo nové jméno *P'nai Or* – Tváře světla,¹⁰⁸ které bylo v roce 1985 schváleno. Když Zalman viděl, že chavura prospívá, přešel k druhé části svého plánu, totiž k založení tzn. Semináře beze zdí. Sám si vybíral své studenty a s pomocí několika málo rabínů je připravoval na jejich rabínské povolání. Ačkoliv byl jeho program odlišný a neobvyklý ve srovnání s běžnou ješivou, byli rabíni vyučení Zalmanem vážení širokým židovstvem v USA. Díky těmto vysoce kvalifikovaným stoupencům ideji „obrody židovství“ vznikaly nové chavurot, jež byly výhonky *P'nai Or*, po celém území Spojených států. Dodnes fungují například v Portlandu, Connecticutu, Filadelfii a na Long Beach.

V roce 1983 se vedení *Reconstructionist Rabbinical College* (RRC)¹⁰⁹ rozhodlo reagovat na jadernou politiku prezidenta Ronalda Reagana a založilo *Shalom Center*. Do čela organizace zasedl Arthur Waskow (mimo jiné autor hagady pro Freedom Seder viz výše). Úkolem *Shalom Center* bylo analyzovat jadernou politiku USA a vyvinout strategie, které by zabránily užití těchto zbraní. Díky své nové práci se Waskow ocitl v blízkosti Zalmana Schachter-Shalomiho, pod kterým začal studovat a v roce 1995 získal rabínskou smicha. Ze začátku fungoval *Shalom Center* pouze jako nástroj k rozšiřování povědomí o jaderné politice široké veřejnosti. Waskow však rozšířil tyto aktivity na další mírové snahy. V rámci izraelsko-palestinského konfliktu podporoval koncept dvou nezávislých demokratických států (navázal na egyptsko-izraelská jednání z roku 1979). Později se organizace zapojila i do ekologického hnutí. Aktivity *Shalom Center* v letech 1983-1993 lze shrnout do dvou oblastí¹¹⁰: 1) sledování americko-sovětského jaderného soupeření a upozorňování na důsledky, které může přinést a 2) usilování o dosažení míru a harmonie s ekosystémem planety.

Na konci 20. století bylo hnutí Jewish Renewal již plně vyvinuto a pod jeho jménem vznikalo mnoho nových komunit a chavurot. Žádná však neplnila funkci centrální organizace. *P'nai Or* se svými odnožemi se tomu blížila. Až v roce 1986 založil rabi Zalman instituci *Aleph: The Alliance for Jewish Renewal*¹¹¹ (spojil také zpravodaj *P'nai Or* s deníkem *Menorah* - založeným Arthurem Waskowem v roce 1979 - a začal vydávat *New Menorah*). *Aleph* zformoval *Network of Jewish Renewal Communities* (NJRC) a v roce 1993 bylo naplánováno spojení *P'nai Or*, *Aleph* a *Shalom Center*. Na základě rozhodnutí rabiho Zalmana se nakonec *P'nai Or* stala součástí *Aleph* a *Shalom Center* si díky vlivu Waskowa

¹⁰⁸ Lze též překládat jako „Rozzářené tváře“, případně „Tváře ozářené [Hospodinovým Světlem a milostí]. Viz tzv. Kněžské požehnání v Nu 6:24–26.

¹⁰⁹ RRC [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://www.rrc.edu/>.

¹¹⁰ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. 66s.

¹¹¹ *Aleph* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <https://www.aleph.org/about.htm>.

uchovala určitou nezávislost. V dnešní době funguje *Aleph* jako velmi agilní organizace. NJRC poskytuje svým komunitám a chavurot potřebné zdroje a materiály spojené s ideologií hnutí Jewish Renewal. Zakládá nové skupiny (nové chavurot existují i v Kanadě, Velké Británii, Německu, Nizozemsku a Izraeli) a udržuje kontakt s ostatními židovskými směry a denominacemi. Mimo jiné zaštiťuje rabínské sdružení *Ohalah*¹¹², založené v roce 1998. Dalšími programy pod vedením *Aleph* jsou například *The Center for Devotional, Energy and Ecstatic practise*¹¹³ a *Elat Chayyim*.¹¹⁴

3.4 Ideologie a praxe

Jeden ze základních cílů judaismu (a také většiny dalších monoteistických náboženských směrů) je přiblížit se k Bohu, navázat užší spojení mezi Stvořitelem a stvořením. Židovství využívá několik nástrojů - historii, teologii, legendy, symboly, etiku, bohoslužbu, právo a rituály – aby docílilo vytouženého vztahu. Efektivita těchto nástrojů je zesílena, pokud jsou všechny sloučeny v živoucí a žité tradici. Tradice v sobě nese staletími prověřenou a autoritami přijatou „pravdu“, kterou je velmi těžké měnit. Přesto (nebo možná právě proto) přichází Jewish Renewal se svým heslem „*Obnovovat staré, posvěcovat nové*“¹¹⁵ a snaží se přehodnotit a změnit některé prvky historicky dané tradice. Zásadně mění zejména čtyři oblasti židovského náboženství¹¹⁶: náboženskou literaturu, rituály, právo a bohoslužbu.

Literatura: Jewish Renewal přijímá původní hebrejský text Tóry¹¹⁷ jako závazný a nedotknutelný. Nicméně styl, kterým tento text překládá, se značně liší od překladů ostatních židovských denominací. Na rozdíl od například ortodoxních vykladačů, vázaných pevně danými interpretačními pravidly, je styl, jakým Renewal zachází s TaNaCHem, velmi liberální. Například Boží jméno יהוה, které je obvykle čteno jako *Adonai*, *HaŠem* nebo v češtině Hospodin, překládá Renewal jako „Yah, který je“ (v této frázi naznačuje přesvědčení, že Bůh není osoba, ale neustálý proces viz Rabi Zalman Schachter-Shalomi). Pokud bychom chtěli zobecňovat, pak snad lze říci i to, že anglický překlad biblického textu, jenž užívá Jewish Renewal, vždy hledá velice netradiční vyjádření, poměrně vzdálené zaběhnutému nebo převažujícímu způsobu překladu (což však nutně neznamená, že něco

¹¹² *Ohalah* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné

z: http://ohalah.org/?doing_wp_cron=1400878944.9555609226226806640625.

¹¹³ *C-DEEP* [online]. 2000 [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://www.rabbishefagold.com/CDEEP.html>.

¹¹⁴ *Elat chayyim*. In: *Hazon* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://hazon.org/elat-chayyim/>.

¹¹⁵ V originále „*Renewing the old, and hallowing the new*“.

¹¹⁶ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 76.

¹¹⁷ Tórou je zde myšlen Tanach – Pět knih Mojžíšových, Proroci a Spisy.

přidává nebo opomíjí; pouze se snaží působit tak, aby u čtenáře nevzbuzoval stereotypní asociace). Renewal překlad se snaží zachytit podstatu textu, jeho poselství, přičemž pracuje s emocemi a mnohdy i podvědomím čtenářů.

Rituály: Židovské rituály mají několik funkcí, z nichž můžeme uvést například připomenutí dávných pravd, přiblížení se k Bohu, sdílení víry a náboženských hodnot v rámci komunity, rituály mající vyučující charakter aj. Rituál musí být úzce spjat s tradicí. Lpění na náboženském rituálu jakožto na zásadním elementu židovské existence, a zároveň schopnost vdechnout mu smysl, je jedním z důvodů, proč judaismus přežil celá staletí pronásledování a útlaku. Nově vznikající rituály v rámci Jewish Renewal nejsou vytvořené zcela z ničeho. Dá se říci, že se jedná o kombinace a kompilace starších osvědčených a nových prvků. Obvykle se zde objevují tři společné rysy:¹¹⁸ Spojení nového rituálu se dříve ustanoveným starším obřadem podobného obsahu, propojení rituálu s Tórou, zahrnutí používaných symbolů, které jsou pevně zakořeněné v židovské kultuře. Díky těmto mechanismům má dnes Jewish Renewal rozvinuté rituály například pro pojmenování dcer (*Simchat bat*)¹¹⁹, pro pohřby právě narozených dětí, pro sňatek páru stejného pohlaví apod. Některým pradávným rituálům je pak vdechnut nový či přidáný aspekt (svázání se s řetězcem tradice a předků, skutečné poznání, sebeuvědomění, léčba – ať již kolektivní nebo individuální atp.) Což je zvláště zajímavé v případě *Kol nidrej* (Všechny sliby – tj. aramejská modlitba recitovaná v předvečer Dne smíření).¹²⁰

Právo: Současná diskuze zejména kolem ustanovování nových zákonů rozdělila světové židovstvo na dva tábory – modernisté a tradicionalisté. Hlavní funkce židovského práva je podle modernistů (z velké části představitelů Jewish Renewal) posílit soudržnost židovského lidu, zlepšit jeho kolektivní a osobní chování. Ačkoliv jsou připraveni dodržovat halachická ustanovení, etické a morální zásady jsou pro ně přednější. Jak už je patrné z předchozích kapitol, modernisté jsou liberálnější a otevřenější v praktikování svého náboženství a to se samozřejmě projevuje i v jejich přístupu ke sporným otázkám náboženského práva. Na rozdíl od tradicionalistů si dopřávají značnou svobodu v rozhodování a v upravování (modernizování) halachických předpisů. „*Tak, jak to vidí Renewal, je hlavní funkcí halachy zachování existence národa (židovského – pozn.př.) a tak pomoci judaismu posunout se blíže k dosažení svého konečného cíle: Totiž vytvořit ze světa lepší místo pro*

¹¹⁸ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 92.

¹¹⁹ V tradičním judaismu dostává syn své hebrejské jméno 8.den po narození během své obřizky (*Brit mila*).

¹²⁰ Blíže viz WERCZBERGER, Rachel. *Self, Identity and Healing in the Ritual of Jewish Spiritual Renewal in Israel*. In HUSS, Boaz (ed.). *Kabbalah and Contemporary Spiritual Revival*. Beer-Sheva: Ben-Gurion University of the Negev Press, 2011. ISBN 978-965-536-043-1. s. 75–100.

všechny lidi. *Halacha je tedy nástroj ve službách tikun olam. Tudiž musí být přístupna změně a tento proces musí probíhat bez překážek.*¹²¹

Takové pojetí halachy je sice značně redukcionalistické; především se ztrácí důraz na ortopraxi jakožto základní kámen judaismu, nicméně nabízí značně široké pole pro realizaci tikun olam a v souvislosti s tím i jistý apel na osobní tikun (tj. náprava) ať již v rovině horizontální (tedy ve vztahu k bližnímu) nebo horizontální (tzn. ve vztahu k Bohu).

Bohoslužba: Jewish Renewal pořádá bohoslužby, na kterých se mohou podílet všichni zúčastnění v co největší míře. Tímto způsobem jsou si mezi sebou všichni rovni a nikdo není vynechán. Základní prvky tradiční bohoslužby zůstaly zachovány (počet denních bohoslužeb, jejich čas a základní modlitby) a pět základních bodů se objevuje v naprosté většině Renewal bohoslužeb: *Psukej de-zimra* (tzn. pasáže z Žalmů), *Šema* (tj. vyznání víry Slyš, Izraeli), *Amida* (zvaná též Modlitba osmnácti požehnání nebo prostě Modlitba), čtení z Tóry, *Aleynu* („*Je na nás, abychom velebili Pána všehomíru*“ – hymnus uzavírající každou bohoslužbu). Během obřadu je kladen důraz na dvě věci: Na *kavana* (soustředění a upnutí se na modlitbu) a na takový průběh bohoslužby, který by *kavana* zajistil. Často jsou zpívány písně složené autory z kruhů Jewish Renewal (např. Carlebach), součástí obřadu bývá i řízená meditace, tanec, vyprávění příběhů apod.

Do bohoslužby a celkově do náboženské židovské praxe v rámci Jewish Renewal se ve 20. a 21. století dostaly prvky, které se zde dříve neobjevovaly nebo byly na okraji zájmu. Můžeme sem zařadit meditaci, která se stala nedílnou součástí Renewal bohoslužeb. Cílem Jewish Renewal je učinit svět lepším místem a začátek tohoto úkolu spočívá v osobní změně každého člověka. Meditace je jedním z prostředků, jak toho docílit. Dalším tématem, které bylo dlouho opomíjeno, je sexualita. Hebrejské slovo *ahava* (láska) má (podle rabiho Groesberga¹²²) tři významy: platonická láska, erotická láska a láska k Bohu. Jewish Renewal chce pracovat se všemi typy a úrovněmi lásky. Platonická láska má být vyjadřována utvrzováním mezilidských vztahů v rámci *chavurot* a *kehilot*; láska k Bohu má být kultivována zejména prostřednictvím bohoslužby, a co se týče erotické lásky, nejen že o ni otevřeně mluví, ale je dáván prostor i vztahům, které jsou v tradičním judaismu nepřijatelné.

---

¹²¹ GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 100.

¹²² GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7. S. 102.

Jde zejména o vztahy homosexuálů a bisexuálů.¹²³ Jewish Renewal je otevřený všem lidem neohledně na původ, rasu, sexuální orientaci, původní náboženství, věk a zdravotní stav.

Jewish Renewal vzbudil mezi svými zastánci touhu po studiu kabaly a mysticismu;¹²⁴ v rámci politické aktivity se mnoho lidí přiklonilo k sionismu (to zapříčinilo vznik tzv. neosionismu¹²⁵) a co se týče mezilidských vztahů, tak Renewal hnutí jsou aktivní v boji za občanská práva, v pomoci potřebným (což není v judaismu nic nového), v mezináboženském dialogu (zejména s křesťanstvím, islámem a buddhismem) a v ekologii.

3.5 Současnost hnutí Jewish Renewal

Většina chavurot, které jsem uvedla výše, je stále aktivní a některé se dále rozrůstají zejména do Evropy a Izraele. Vznikají také zcela samostatná společenství. Jako příklad jednoho z nich jsem vybrala společenství LSD (*Let's Start Davening* – tzn.: Začněme se modlit; případně: Začněme uctívat Hospodina), které se schází v Berlíně, v Německu. Osobně jsem jejich setkání nebyla přítomna, ale můj kolega student UK HTF David Maxa se zúčastnil 1. 11. 2013 jejich bohoslužby Kabbalat Šabat a napsal o tom *Záznam ze zúčastněného pozorování* v rámci předmětu Náboženský život v České republice pana doc. PhDr. Zdeňka Vojtíška, ThD. S výslovným souhlasem Davida Maxy uvádím část jeho referátu:

„Náboženské společenství „Let's start davening“ (LSD!) se identifikuje s náboženským proudem progresivního¹²⁶ judaismu. Společenství se prezentuje jako „meeting“, který se koná pravidelně jednou za měsíc k příležitosti společné oslavy příchodu šabatu. Jedná se tedy o

¹²³ Biblická záповěď homosexuálního styku (Lv 18:22 a 20:13) se vztahuje na mužskou homosexualitu; ženskou homosexualitu, kterou Tóra nezakazuje explicitně (jako její odsouzení bývá vykládán verš Lv 18:3), klade tradiční judaismus již od dob středověku pouze na roveň prostituci (např. Moše ben Majmon v Mišne Tora (Sefer Keduša. Hilchot bi'a 21:8). V dnešní době je situace taková, že pokud je o někom v tradiční komunitě známo, že je homosexuálem, je nabádán k sexuální abstinenci, případně ke sňatku z rozumu a ke zplodění dětí, pokud se těmito napomenutími a radami neřídí, nesmí být vyvolán ke čtení z Tóry, ani se dotknout *sefer Tora* (tj. svitek Tóry). Praxe je však zejména v charedí a chasidských obcenských daleko přísnější a homosexuálové někdy bývají vystaveni otevřené šikaně a společenské ostrakizaci. Rabíni tzv. konzervativního hnutí (hebr. *masorti*) zastávají jako vždy umírněné stanovisko, tvrdíce, že porušení biblické záповědi je sice hřích, ale sexuální orientaci nelze změnit nebo vyléčit, proto homosexuály vedou ke striktnějšímu dodržování jiných *micvot*. V reformním judaismu je postoj k homosexualitě mnohem otevřenější, někdy se překrývá s pozicí zastávanou Jewish Renewal. Blíže viz JAKOBOVITS, Immanuel. *Homosexuality*. In WIGODER, Geoffrey, SECKBACH, Fern (eds.). *Encyclopaedia Judaica[CD-R]*. Version 1.0. Jerusalem: Judaica Multimedia (Israel), 1997. ISBN neuvedeno.

¹²⁴ Byť s netradičními akcenty, typickými pro Jewish Renewal, a s tudíž s jistými anachronickými prvky a hledáním ne zcela prokazatelných souvislostí s např. ekologií, feminismem, hledáním duchovního, psychologického a fyzického zdraví atp.; ale i ve znamení návratu ke kořenům (viz důraz na empirii v proudu *ma'ase Merkava*; zájem o extatickou kabbalu aj.). Blíže např. WEISLER, Chava. *Performing Kabbalah in the Jewish Renewal Movement*. In HUSS, Boaz (ed.). *Kabbalah and Contemporary Spiritual Revival*. Beer-Sheva: Ben-Gurion University of the Negev Press, 2011. ISBN 978-965-536-043-1. s. 39–74.

¹²⁵ Neosionismus se vyvinul po Šestidenní válce v roce 1967. Je to pravicové, nacionalistické a náboženské hnutí, které je přesvědčeno, že oblasti Gazy a západního břehu Jordánu patří Izraeli a vyzývá židy, aby tyto oblasti obýdleli. Nesionistickými autory jsou například Eliezer Don Jehiya, Eitan Dor Shav nebo Hillel Weis.

¹²⁶ Přídomek „progresivní“, „liberální“, „reformní“ jsou vnímány jako identické.

společnou páteční večerní bohoslužbu – kabalat šabat. Po samotném názvu skupiny je snad nejvíce nápadný její slogan: „Holy is the new sexy!“ Tento slogan, dle vyjádření představitelů skupiny, znázorňuje „avantgardnost“, se kterou se skupina prezentuje jak pomocí distribuovaných informací (letáky, prospekty, pozvánky a příspěvky a události na facebooku), tak přímo v rámci setkání samotného. Slovy jednoho z organizátorů: „Spiritualita není jen pro staré.“

Značně je zdůrazněn fakt, že účelem setkání není pouze náboženství, ale také „schmoozing“ (klábosení) a „veggie potluck“ (společné jídlo), do kterého každý účastník přispívá vlastnoručně připravenými pokrmy. Přestože se náboženská skupina identifikuje s progresivním judaismem, jejími návštěvníky nejsou jen Židé. Slovy jednoho z jejích představitelů: „Nezáleží na tom, jestli jste Žid, křesťan, muslim nebo ateista. Hlavně přijďte a užívejte spiritualitu a přátelství.“ Přestože se skupina nachází v Německu, své akce prezentuje v anglickém a hebrejském jazyce.

Základní aktivitou společenství jsou bohoslužebná setkání, která se konají vždy jednou měsíčně. LSD není pevně ohraničeným a stabilním náboženským společenstvím, neexistuje žádný seznam členů, členské příspěvky, předsednictvo ani hierarchická struktura. Organizátory jsou z velké části dobrovolníci, kteří jsou určitým způsobem spojeni s jednou nebo vícero z následujících organizací: 1) Abraham Geiger Kolleg¹²⁷, 2) Tamar Olami¹²⁸, 3) Jung und Jüdisch Deutschland¹²⁹.

Jak již bylo uvedeno, nestabilní členská základna, pro kterou by bylo vhodnější užít výrazu „návštěvníci“, se vyznačuje značně odlišnou mírou aktivity, kterou jednotlivci vůči celku projevují. Většinou se jedná o lidi s věkovým limitem přibližně 18–35 let, ale čas od času se na akcích objeví i zástupce starší generace. Co do sexuální orientace svých členů, komunita je značně heterogenní, obvyklými návštěvníky jsou heterosexuální i homosexuální páry.

Z mnoha náznaků je možné usuzovat, že skupina není homogenní ani z náboženského pohledu. Jak jsem již uvedl, účast na akcích není omezena pouze na Židy. Skupina se slovy svých představitelů prezentuje jako „otevřená“. Všechny návštěvníky očividně spojuje více či méně pozitivní vztah k Izraeli, jelikož Tamar Olami je organizací sionistickou, a orientálně

---

¹²⁷ Progresivní rabínský seminář v Berlíně.

¹²⁸ Progresivní židovská organizace pro mladé lidi do 35 let. Je organizačně spojena s WUPJ (World Union for Progressive Judaism), která tvoří ústřední organizaci, ve které jsou sdruženy progresivní židovské obce celého světa, resp. ty, které se pro členství rozhodnou. Ústředí WUPJ i Tamar Olami se nachází v Izraeli. Tamar Olami představuje páteční organizaci pro své lokální pobočky, do kterých vysílá tzv. „šaliachy“, mladé izraelské stážisty, kteří organizačně podporují růst lokálních komunit.

¹²⁹ Německá pobočka Tamar Olami.

zaměřená forma spirituality, což bylo patrné např. z orientálně znějících nápěvů bohoslužebných písní.

Akce společenství se konají v prostorách kina „ACUD kunsthaus“ na Veteranenstraße v Berlíně. Interiéry domu, ve kterém se toto kino nachází, jsou značně zdevastovány a subjektivně připomínají lepší „squat“. Snad je tato omšelost budovy ponechána záměrně. V každém případě tvoří zajímavou paralelu k berlínskému Spreeparku u nádraží Ostkreuz, kde je rovněž tato architektonická dekompozice účelem k potrhnutí fenoménu „punkového Berlína“.

Uvnitř se nacházel jeden dlouhý stůl se židlemi, zbytek prostoru byl upraven pro sezení na zemi v kruhu, uvnitř něhož se nacházel nespočet zapálených čajových svíček. Na straně kruhu proti dveřím se nacházel prostor pro vedoucí bohoslužby s hudebními nástroji: kytarou, bubínkem a značně objemnou tahací harmonikou, na které byla nalepena jakási samolepka, znázorňující symboly tří abrahámovských náboženství: hvězdu, kříž a půlměsíc.¹³⁰ Na jedné ze stěn visela izraelská a německá vlajka, dále duhové barvy homosexuálního hnutí.

Na zvláštním stole již byla připravena vegetariánská večeře, kterou připravili účastníci, kteří byli předem požádáni, aby do společného menu něčím přispěli.

Na počátku akce byli přítomní přivítáni vedoucím bohoslužby, izraelským rabínským studentem na Abraham Geiger Kolleg jménem Ari. Následně bylo ztlumeno světlo, rozsvíceny dva šabatové svícny, které nebyly zapáleny nejstarší přítomnou ženou (dle tradice), ale zpěvačkou která vedla část šabatové liturgie. Požehnání mělo být recitováno všemi přítomnými. Následně byl proveden kiduš (tj. posvěcení nad vínem), který byl poněkud neobvykle předsazen před bohoslužbu samotnou.

Základní struktura bohoslužby byla v podstatě totožná s obvyklým průběhem šabatových bohoslužeb v reformních synagogách. Odlišovala se však tělesným postojem – téměř v průběhu celé bohoslužby se sedělo na zemi. Pro bohoslužbu náboženská skupina sestavila vlastní sidur, který je shrnut na čtyřech dvojstránkách A4. Na první straně se nacházela složenina písmen tetragramu ve tvaru lidské postavy – zpodobnění „Adam Kadmon“, původního člověka. Všechna písmena byla iluminována zlatě.

Bohoslužba začala přivítáním královny šabat, jehož podstatnou součástí byl značně dlouhý nigun, tj. melodie beze slov, která akci dodávala značně meditativní charakter. Obvyklé byly meditační postoje, např. lotosový sed, zavřené oči a „pokyvování se“, které je v této intenzitě typické spíše pro chasidské hnutí. V závěru písně „Lecha dodi“ se podle ustáleného zvyku všichni přítomní otočili ke dveřím, které byly na malý moment otevřeny

---

¹³⁰ Vysvětleno níže.

člověkem, který měl, jak jsem se později dozvěděl, v onen den narozeniny. Poté se všichni opět posadili, byly zpívány žalmy. Jestliže se struktura bohoslužby v zásadě neodlišovala od tradičního reformního pojetí, o melodiích toto v úplnosti neplatilo. V čele sálu byla přítomna velice dobře školená zpěvačka, která interpretovala melodie se značně orientální melodikou, což celé akci dodávalo jistou „exotičnost“.

Velmi zajímavým bodem v průběhu bohoslužby bylo vyznání víry „Šma Jisra'el“ a modlitba „Amida“. V průběhu Šma Jisra'el narostla intenzita „pokývání se“ a na přítomných byla znatelná jistá „oddanost“ tomuto okamžiku, vyjádřená hlasitějšími zvukovými projevy, např. hlasitější zpěv a různé „mumlání“, a zavřením očí. Amida se v tradiční židovské bohoslužbě skládá z textů, které je třeba potichu přečíst. V tomto konkrétním případě jeden z vedoucích bohoslužby přítomné vyzval k meditaci o průběhu týdne a nalezení Boží přítomnosti v onom okamžiku. Malá část přítomných toto doporučení nedodržela a raději recitovala tradiční texty Amidy. V průběhu času, který byl Amidě vymezen, nebylo neobvyklé zahlédnout fyzický kontakt mezi lidmi, dokonce i mezi těmi, kteří se na dané akci potkali poprvé. Tento fyzický kontakt, který byl prováděn naprosto nezávisle na pohlaví a sexuální orientaci, měl většinou podobu vzájemného hlazení po hlavě, zádech, masírování zad, lidé se velmi často objímali.

V závěru bohoslužby byl zarecitován „Kadiš jatom“, modlitba, která se recituje po úmrtí blízkého člena rodiny, popř. při výročí jeho smrti. Zajímavé bylo, že při této příležitosti nebyla dodržena tradice, při které se pokládá dotaz na všechny přítomné, zda se na někoho z nich vztahuje povinnost pronést kadiš. Namísto tohoto tradičního přístupu říkali kadiš všichni společně. Vedoucí bohoslužby vyzval ke vzpomnutí na všechny naše blízké, kteří již nejsou mezi námi. Poslední částí bohoslužby byl zpěv písně „Šalom alejchem, salam alejkum“. Zdůrazňuji, že arabská verze tohoto textu byla zazpívána dvakrát. Po dozpívání písně následovalo vzájemné přání pokojného šabatu - „šabat šalom“. Obligátní letmé potřesení rukou, typické pro středoevropské komunity, bylo nahrazeno poplácáváním po zádech a vzájemnými objetími.

Po bohoslužbě následovalo požehnání nad chlebem, který byl nahrazen klasickou vánočkou, jejíž část obdržel každý. Po tomto aktu již následovala volná zábava s reprodukovanou izraelskou hudbou a občerstvením ze značně naplněného bufetového stolu. V tomto čase jsem také vykonal rozhovory dva rozhovory orientované na skupinu i individuálně. Rozhovory mezi jednotlivými návštěvníky měly dle mé zkušenosti značně profánní charakter: o životě, práci, postojích k nejnovějším politickým i ekonomickým událostem.

Rád bych zdůraznil, že z průběhu akce existuje krátký videozáznam, kterým se skupina prezentuje: <http://www.youtube.com/watch?v=se80Ox0BRmU&ref=nf>.

Dle mého soudu lze zvěst skupiny charakterizovat několika slovy: 1) mládí, 2) svoboda, alternativa a novátorství, 3) nevázanost, 4) spiritualita, 5) láska a mír všeobecně, 5) láska k Izraeli a úsilí o mír s Palestinci.

Mládí je ve skupině vnímáno jako určitý způsob života i myšlení, který je logicky propojen se svobodou, nevázaností a novátorstvím. Šíření lásky a míru je dáno otevřeností skupiny, a také všeobecným spirituálním charakterem skupiny. Důležitým prvkem je rovněž prezentace židovské kultury veřejnosti.

Poměrně zajímavý je fakt, že společenství není omezeno pouze na vyznavače judaismu. Velká část židovských komunit, včetně těch reformních, na tuto separaci důrazně dbá z důvodu obavy ze synkretismu a oboustranného misionářství. Z židovské strany je jakákoliv forma misionářství zakázána a rovněž panuje obava z misionářství z druhé strany, tj. islámu a křesťanství. Této otázce jsem se věnoval v rozhovoru o skupině.

K rozhovoru o skupině jsem určil jednoho z organizátorů a vedoucího bohoslužby, zmíněného budoucího rabína Ariho. Rozhovor se nesl ve velice přátelském duchu. Poděkoval jsem Arimu za možnost bohoslužbu navštívit a předně jsem se ho zeptal na historii skupiny, délku její existence, a také motivace, které vedly k jejímu založení. Ari reagoval popisem společenství kibucu. V jednom z nich totiž vyrostl on sám. Za založením společenství podle jeho slov stála iniciativa několika izraelských studentů pobývajících v Berlíně, kterým se „zastesklo po domově“. Iniciativa byla před třemi lety schválena organizací Tamar Olami v Jeruzalémě, která jí poskytla finanční podporu. Záhy se s podporou připojil i rabínský seminář Abraham Geiger Kolleg.

Má další otázka směřovala ke členské základně. Zde Ari zdůraznil, že žádná stabilní členská základna neexistuje, jedná se pouze o „free-visitors“. Zdůraznil, že návštěvníci jsou často členy jiných náboženských kongregací a ambicí není vytvářet stabilní náboženské společenství. Primárním účelem je podle něj sdružení mladých Izraelců žijících v Berlíně¹³¹, a také inspirace německých a dalších mladých Židů, kteří chtějí objevit „izraelského ducha“. V této souvislosti jsem se jej zeptal, jakou úlohu v tomto plánu hrají příslušníci ostatních náboženství, a zajímal mne důvod, proč je na velké tahací harmonice nalepena zmíněná samolepka s Davidovou hvězdou, křížem a půlměsícem. Na tuto otázku Ari reagoval, že jedním z dalších úkolů společenství je šíření poselství míru a sdružení těchto znaků je jeho symbolem. Důležitou úlohu pro něj hraje i poskytnutí příležitosti křesťanům a muslimům

---

¹³¹ Berlín je v poslední době velice atraktivní destinací pro mladé Izraelce.

rozpoznat vlastní židovské kořeny. V tomto směru je skupina otevřena pro všechny, kteří chtějí prozkoumat vlastní dědictví. Toto je podle něj pravým významem slovního spojení „holy is new sexy“. Ari zdůraznil: „Nejsme žádná židovská náboženská obec, pouze společenství přátel.“ Zajímá mne také důvod, proč je v místnosti přítomna německá vlajka. Reakce zněla: „Všichni milujeme Berlín a věříme v budoucnost vzájemného partnerství Německa a Izraele. Zapomeňme na trauma holocaustu a začněme novou epizodu.“

Na konci rozhovoru Ari zdůraznil, že společenství je určeno lidem akceptujícím homosexuální svazky a homosexualitu obecně. Tato zásada se nese ve shodě s obecným názorem progresivního judaismu, který tyto svazky nejen toleruje, ale umožňuje i homosexuální náboženské sňatky pod rabínským vedením, jak Ari zdůraznil. Podle jeho slov nemá každý, kdo by s tímto principem nesouhlasil, ve skupině co dělat.“

Z výše uvedeného lze soudit, že společenství *Let's Start Davening* můžeme klasifikovat jako radikální, ve vztahu k judaismu značně relativistické; v mnoha ohledech blízce příbuzné Jewish Renewal, byť zde *narážíme* s jistou formou povrchnosti vyjádřenou mj. formulací: „Zapomeňme na holocaust“; což je pro majoritní část Jewish Renewal značně netypické.

Shledáváme zde však i znaky pro Jewish Renewal charakteristické: Touha po intenzivní spiritualitě s charismatickými rysy; touha po realizaci individuální exaltované zbožnosti, jež je však sdílena ve společenství obdobně smýšlejících, či spíše „naladěných“. Dalšími bezesporu společnými *elementy* jsou: Sociální a politická angažovanost; genderová a sexuální otevřenost aj. V souvislosti se synkretismem a trans-denominačním, ba trans-religiózním charakterem uskupení, musíme vzpomenout, že v těch židovských kehillot, jež jsou ovlivněny New Age,¹³² se často setkáváme s rozvojem duální, ba mnohočetné náboženské identity, což je fenomén, kterému se hodlám věnovat v dalším textu.

Zároveň je třeba říci, že společenství *Let's Start Davening* je na dnešní, již poměrně etablované podobě Jewish Renewal nezávislé; ovšem můžeme u něj pozorovat některé markanty typické pro počáteční fáze Jewish Renewal jako např.: Silné sklony k duchovnímu anarchismu, bezbřehý entuziasmus, a také snahu provokovat (mám na mysli zkratku názvu, totiž LSD, jejíž součástí je tvar jidiš slova *le-daven*; což může odkazovat k přesvědčení, že modlitba je nejsilnější droga atp. anebo, že je potřeba za každou cenu směšovat staré

---

¹³² Je však třeba říci, že v rámci Jewish Renewal registrujeme čím dál větší snahu o akcentování židovských hodnot. Tzn. vedle jistého zájmu o meditaci, jak ji známe z hinduismu a buddhismu, se setkáváme se zdůrazňováním meditačních technik vlastních judaismu (ať již jde o systém vypracovaný Avrahamem Abulafiou, nebo Chasidej Aškenaz, případně luriánskými kabalisty či východoevropskými chasidy.

(židovské kořeny) a nové (záliba v non-konformní spiritualitě a sensualismu), aby vznikla nová kvalita zakoušení transcendence.

Co však bylo šokující v šedesátých letech, působí dnes mírně anachronicky. Dokonce se domnívám, že z hlediska převažujících tendencí v současném Jewish Renewal by kruh *Let's Start Davening* mohl být označen za kavářenské povaleče a extremisty. To ovšem nic nemění na faktu, že příznivci *Let's Start Davening* zřejmě vnímají svou spiritualitu jako autentickou a vrcholně obohacující. Zároveň to svědčí o skutečnosti, že Jewish Renewal začíná nabývat forem pevněji ukotvených a jasněji strukturovaných (jakkoliv netradičních), kdy je oprávněné mluvit o institucionalizovaném náboženství, což je proces zákonitý a přirozený.

3.6 Současný Jewish Renewal v Izraeli

Ve Státě Izrael je náboženská situace zcela jiná než ve Spojených státech amerických. Ačkoliv jsou v menšině, mají ortodoxní židé velký vliv na společenské a částečně politické dění. Náboženskost židů je zjednodušeně rozlišována pouze do dvou kategorií: *chiloni* (sekulární) a *dati* (náboženský). Z takového rozdělení pak vyplývá, že *chiloni* jsou považováni (a často to tak je i v reálu) za židy, kteří mají negativní přístup k náboženství a jejich identita je více spjata s tím, že jsou Izraelci než s tím, že jsou židé. Informace do této kapitoly jsem čerpala z prací ¹³³ Rachel Werczberg, která na fakultě sociologie a antropologie *Hebrew University of Jerusalem* získala doktorát na základě svého výzkumu *Jewish Spiritual Renewal* a od rabiho Donniela Hartmana¹³⁴, prezidenta *Shalom Hartman Institute*¹³⁵.

Na základě prací Werczbergové můžeme říci, že Jewish Renewal v Izraeli představuje částečně jiný fenomén než ve Spojených státech. Americký Jewish Renewal je transdenominační neochasidské hnutí, které se snaží obnovit židovství na základech chasidských a kabalistických *myšlenek* přizpůsobených současnosti, kladoucí důraz na osobní spiritualitu. V Izraeli je to snaha o rozšíření židovského náboženského spektra, přijetí nových (či pozměněných) prvků a zejména vytvoření nové židovské identity.

---

¹³³ *The Jewish Renewal Movement in Israeli Secular Society; Self, Identity and Healing in the Ritual of Jewish Spiritual Renewal in Israel; Land, Memory and Identity: Vision of the Past and Land in Jewish Spiritual Renewal*, vše viz WERCZBERGER, Rachel. Papers. In: *Academia.edu* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <https://telaviv.academia.edu/RachelWerczberger>.

¹³⁴ *Renewing Jewish Identity in Israel* viz HARTMAN, Donniel. *Renewing Jewish Identity in Israel*. In: *BJPA* [online]. 2010 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.bjpa.org/Publications/downloadPublication.cfm?PublicationID=8095>.

¹³⁵ Výzkumný a vzdělávací institut v Izraeli, který se zabývá pluralistickými židovskými teoriemi a nabízí vzdělávací programy pro rabíny, učitele atd. Více na *Shalom Hartman Institute* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://hartman.org.il/>.

Ti američtí židé, kteří nejsou ortodoxní, ale určitým způsobem pracují se svým historickým a náboženským dědictvím, by byli izraelským rabínským establishmentem v naprosté většině případů nazváni sekulárními. Tato dlouholetá situace způsobila „*stagnaci židovské identity a krizi uvnitř izraelské společnosti. Krizi, kterou nebyli Izraelci schopní vyřešit sami.*“ (Hartman). Americké filantropické a náboženské organizace začaly tedy pracovat na obnově židovské izraelské identity (obnově, která měla částečně také vyzvat ortodoxní část Izraele k myšlenkám o renovaci). Přinášely nové myšlenky a podněty a zakládaly společenství, která dala vzniknout Jewish Renewal (v izraelském slova smyslu)¹³⁶. Jako příklad aktivních skupin můžeme uvést *United Jewish Appeal*¹³⁷ v čele s Johnem Ruskay¹³⁸. Období, které následovalo (od 90. let 20. století do počátku 21. století), znamenalo posilnění a prohloubení vztahů izraelských židů s židovstvím světovým (zejména americkým¹³⁹). Objevilo se však několik překážek. Američtí židé uskutečňovali své plány prostřednictvím různých náboženských denominací (ortodoxní, konzervativní, reformní liberální apod.), ke kterým však měli izraelští sekulární židé podobný vztah jako k ortodoxům. Ukázalo se také, že mnoho amerických Renewal aktivit bylo vázáno na region, ve kterém působily a byly tudíž nepřenosné. Bylo tedy zřejmé, že izraelský Renewal musí mít vlastní podobu. „*Ačkoliv sekulární židé věřili v Boha, neměli zájem o bohoslužbu. Jejich nový sekulární judaismus mohl být založen na etice, hodnotách, svátcích, vzdělávání a kultuře, ale alespoň v počátcích nemohl směřovat do synagogy.*“ (Hartman). Ze vznikajících organizací můžeme uvést například *Bina Center for Jewish Identity and Hebrew Culture*, které bylo založeno v roce 1996, aby „*posílila Izrael jako demokratickou, pluralistickou společnost a podporovala humanistické aspekty judaismu.*“¹⁴⁰ Tato organizace měla velmi podobné cíle¹⁴¹ jako ostatní Renewal společnosti proudící do Izraele:

- Vytvořit hnutí uvnitř sekulární židovské sféry, které by mělo zodpovědnost za hebrejskou kulturu a rozšířilo svůj vliv skrze své partnerské organizace.
- Vyvinout kulturně-vzdělávací centrum pro mladou generaci, kde by se scházely studijní skupiny, konaly se sváteční a kulturní akce a probíhalo vyučování. Studenti tohoto centra budou povzbuzováni, aby přijali odpovědnost a stali se aktivními v rámci komunity, obzvláště ve čtvrtích na nižších socioekonomických úrovních.

¹³⁶ Feministická a environmentalistická hnutí, boj za lidská práva, mírové organizace a společnosti bojující za práva homosexuálů.

¹³⁷ *UJA Federation* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ujafedny.org/>.

¹³⁸ Nar.1946, výkonný viceprezident UJAF.

¹³⁹ Většina židovského neizraelského židovstva žije v USA a v procesu, kterým se zabýváme, byli američtí židé zdaleka nejaktivnější. Lze tedy místo pojmu „světové“ židovstvo v této kapitole používat pouze „americké.“

¹⁴⁰ *BINA* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.bina.org.il/en>.

¹⁴¹ Ibidem.

- Založit a vyvinout síť Jewish Renewal komunit se společným jazykem, etikou, symboly a rituály.
- Vyvinout vliv ukotvený v Jewish Renewal na širokou veřejnost.

Renewal hnutí mělo v Izraeli velký úspěch a v dnešní době se pouze 15% izraelských židů považuje za sekulární (termín je *míněn* jako opak k striktní observanci judaismu) a pouze 17% neudrhuje žádné židovské praktiky (viz Hartmann). Lze tedy říci, že se původně americkému Jewish Renewal podařilo alespoň z části vytvořit svou vlastní izraelskou verzi, která pomáhá izraelským židům nacházet identitu v židovství, o které dříve neměli již zájem. Stabilní identitu, která může být společná pro značný segment izraelské společnosti.

„V izraelské společnosti – společnosti, která slučuje židovskou identitu s židovskou ortodoxní praxí – vytváří Jewish Renewal základ, na kterém se mohou vyvíjet identity, jež nejsou podřízené boji „sekulární versus náboženský“. Důležitost Jewish Renewal hnutí neleží v jeho velikosti, ale ve faktu, že vytváří novou definici židovské sekulární identity. Další vývoj Jewish Renewal hnutí záleží ve velké míře na jeho schopnostech vytvořit důležitou přeměnu existujícího systému židovských kulturních a sociálních symbolů v izraelskou společnost.“ (Werczberger)

Z mnou citovaných textů vysvítá, že Jewish Renewal je částí izraelské společnosti vnímán jako relevantní sociální a religiózní faktor.

Poněkud problematické je pomyslné dělení židů na *dati* a *chiloni*. I v Izraeli jsou známy pojmy *charedi* (odpovídá naší představě o tzv. ultraortodoxii); *masorti* (tj. konzervativní) a *chofši* (tzn. liberální); což však nic nemění na skutečnosti, že stoupenci netradičních forem judaismu (tedy židé identifikující se *jakožto* konzervativní, progresivní, reformní atd.) mají v Izraeli velmi komplikované postavení a etablojí se v rámci struktur tamní společnosti jen velmi pomalu.

Bude zajímavé sledovat, jak se rozvine učení a liturgie Jewish Renewal v izraelském milieu, kde si většina lidí spojuje judaismus s rabínskými kruhy a mnohdy se vůči nim vymezuje. Již nyní však v rámci tamního Jewish Renewal *můžeme* pozorovat snahu o zacelení propasti mezi tradicí a současným světem – často se mluví o zahojení, odpuštění a sebe-přijetí.¹⁴²

¹⁴² *The Jewish Renewal Movement in Israeli Secular Society; Self, Identity and Healing in the Ritual of Jewish Spiritual Renewal in Israel; Land, Memory and Identity: Vision of the Past and Land in Jewish Spiritual Renewal*, vše viz WERCZBERGER, Rachel. Papers. In: *Academia.edu* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <https://telaviv.academia.edu/RachelWerczberger>.

4 Judaismus v New Age

Židovských prvků, které pronikly (nebo spíše byly převzaty) do hnutí New Age je mnoho. Ať už se jedná o symbol Davidovy hvězdy (správněji Davidova štítu – hebr. *magen David*), kašer stravování, využití hebrejských a aramejských termínů apod. My se budeme soustředit na fenomén, který byl v průběhu 20. století nejsilnější a z židovského hlediska jeden z nejkontroverznějších. Týká židovské mystiky a kabaly, kterým se ve 20. a 21. století hlavně ve Spojených státech dostalo značné popularity.

Zejména v 60. a 70. letech 20. století se na Západě (tj. USA a Západní Evropa) zvyšuje obecný zájem o východní nauky, praktiky a kulturu. Jak již bylo řečeno, meditace a prvky buddhismu se dostávají i do některých synagog a interakce jednotlivých náboženství je silnější než kdy dříve. Na univerzitách se začíná studovat religionistika a vznikají fakulty východních studií. Je pravděpodobné, že na tento vývoj měla mimo jiné vliv druhá světová válka, vznik samostatného státu Izrael a v USA válka ve Vietnamu. Ve století, ve kterém proběhly dvě světové války, lidé toužili po míru více než kdy dříve a jejich touha se projevovala v různých oblastech. Mladá generace v 60. letech reagovala na nedávnou historii aktivní politickou činností nebo naopak naprostou apatií. Vznikala hnutí hippies, která se mimo jiné zaměřovala na východní nauky, skrze které chtěla najít a prohloubit svou spiritualitu. Tento záměr částečně přejalo i hnutí New Age a dovedlo ho do nečekaných rozměrů. Sloučilo mnoho různorodých náboženských směrů, myšlenek a filosofí a nechalo si své příznivce vybrat, s čím z toho chtějí pracovat a do jaké míry tomu chtějí zůstat oddaní. Je tedy logické, že se v této době zvýšil i zájem o mystiku (obecnou, křesťanskou, židovskou) a kabalu.

Židovská mystika byla do 20. století v židovských kruzích chápána jako nauka náročná a téměř neuchopitelná. Bylo doporučováno ji studovat až po 40. roce života, až poté, co si žid osvojil základy psané a ústní Tóry a filosofie. Byla samozřejmě přístupná pouze mužům. Část židovské mystiky byla zpřístupněna běžným židům v rámci luriánské kabaly a novodobého chasidského hnutí, ale nikdy to nebyla část judaismu, o kterou by se zajímaly masy lidí a už vůbec ne ženy a pohaní. To se však změnilo díky třem židovským osobnostem: Rabi Jehuda Ashlag (Baal HaSulam), rabi Jehuda Brandwein a rabi Philip Berg. Ashlag¹⁴³ byl významným kabalistou na počátku 20. století., který založil v Jeruzalémě ješivu *Bet ulpena le-rabanim*. Přeložil Sefer Zohar do hebrejštiny a okomentoval ji, kniha vyšla pod názvem

---

¹⁴³ 1886-1954.

Sulam ha-alija (Žebřík vystupování); ve svých ostatních dílech slučuje kabal s komunistickými a socialistickými myšlenkami. Tvrdil, že skrze kabalistickou cestu za duchovní dokonalostí může lidstvo vytvořit komunistickou společnost, do které bude každý přispívat podle svých schopností a čerpat z ní podle svých potřeb. Věřil, že by kabala neměla být esoterickou naukou a měla by být přístupná širšímu publiku¹⁴⁴. Jeho žákem (a zároveň švagrem) byl Jehuda Brandwein¹⁴⁵, který doplnil Ashlagův komentář ke knize Zohar; byl hlavou ješivy *Kol Jehuda* (předchůdce Kabbalah Center, založena r.1922) v Izraeli. Právě díky Brandweinovi se k Ashlagovým myšlenkám dostal Berg, který později založil *The Kabbalah Center*.

Phillip Berg¹⁴⁶ tvrdil, že ho Brandwein pověřil, aby pokračoval v Ashlagově misi zpřístupnit kabal široké veřejnosti. Po Brandweinově smrti v roce 1969 tedy zakládá se svou ženou Karen¹⁴⁷ *Kabbalah Center*¹⁴⁸ v New Yorku. Cíl této organizace byl jasný: vyučovat kabal každého, kdo bude mít zájem, to znamená i nežidy, ženy a lidi různých vyznání. *Kabbalah Center* se nepovažuje za nové náboženství nebo nový směr uvnitř jednoho náboženství, ale za doplněk k jednotlivým vyznáním. *Chce* prohlubovat spiritualitu svých návštěvníků tím, že jim ukáže cestu, která jim byla stovky let odpírána. Ve svém učení a knihách nazývají Boha jako „Světlo“ nebo „Paprasek světla“. Tvrdí, že astrologie hrála významnou roli již v počátcích judaismu a sám Berg napsal několik knih na toto téma¹⁴⁹. Učení *Kabbalah Center* se dotýká také každodenního života, navrhuje například směrnice pro sexuální život¹⁵⁰ nebo poskytuje léčivé produkty (např. speciální vodu, která má údajně léčit i rakovinu. Většina produktů *Kabbalah Center* jsou velmi drahé a organizace byla často napadána, že chce ze svých naivních stoupenců získat co nejvíce peněz). *Kabbalah Center* je velmi známý svou klientelou. Jeho stoupenci jsou například Madonna, Britney Spears, Aston Kutcher a Paris Hilton – známé americké celebrity. Poznávacím znamením zejména

---

¹⁴⁴ Brandwein, Yehuda Zevi, and Boaz Huss. "Ashlag, Yehudah." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 2. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 579-580. Gale Virtual Reference Library. Web. 4.5. 2014.

¹⁴⁵ 1903-1969.

¹⁴⁶ Nar.1929; vlastním jménem Feivel Shraga Grueberger. Viz Myers, Jody. "Berg, Philip." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 3. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 417-418. Gale Virtual Reference Library. Web. 4.6. 2014.

¹⁴⁷ Karen Berg je v *Kabbalah Center* velmi aktivní stejně jako byl její manžel a jako jsou její dva synové Michael a Yehudah. Napsala například knihu *God Wears Lipstick: Kabbalah for Women* (2013).

¹⁴⁸ *The Kabbalah Center* [online]. [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://kabbalah.com/>.

¹⁴⁹ Např. *Astrology, the Star Connection: The Science of Judaic Astrology* (1987).

¹⁵⁰ Mužům není doporučeno masturbovat, protože jejich sperma představuje opuštěné duše, které se takto stávají démony. Pokud dojde k pohlavnímu styku, muž jí odebere část ženiny energie a ona je tím poznamenána na několik let atd. Podobné teorie můžeme najít v určitých částech hnutí New Age, například v díle Carlose Castanedy.

v Hollywoodu je červený náramek na ruce. Tato organizace slibuje svým následovníkům zdraví, bohatství a štěstí skrze studium a praxi kabaly.

Během svého vývoje zažil *Kabbalah Center* několik skandálů a neustále čelí ostré kritice nejen ze strany většiny světového židovstva. V roce 2005 jeden z vedoucích *Kabbalah center* v Londýně Eliyahu Yardeni prohlásil, že 6 milionů židů bylo zabito během holocaustu proto, že nepraktikovali kabal a tudíž bylo Světlo blokováno¹⁵¹. V roce 2011 vyšetřovala FBI podezření, že vysoké peněžité dary Center nevyužívá tak, jak slíbil apod. V současné době (Philip Berg zemřel v roce 2013) vede *Kabbalah Center* syn Phillipa Berga Michael Berg, který jako jeho otec často publikuje a vystupuje na veřejnosti. Díky médiím se jeho organizace velmi proslavila a rozšířila a do dnešního dne má kolem 25 poboček v USA, Evropě a v Izraeli.

Na odkaz Jehudy Ashlaga navazuje i Michael Laitman¹⁵², zakladatel kabalistického centra *Bnej Baruch* v Izraeli. Byl žákem rabiho Barucha Šalom Ashlaga¹⁵³ (Rabaš, syn Jehudy), který zemřel v roce 1991. Ve stejném roce Laitman založil *Bnej Baruch*¹⁵⁴, tehdy ještě malou skupinu studentů kabaly. Dnes je to mezinárodní organizace, která stejně jako *Kabbalah Center* zjednodušila a zpřístupnila kabal široké veřejnosti. Částečně se však vyhraňuje vůči americké *Kabbalah Center* a kritizuje její metody (léčitelství, posvátné předměty apod.). Laitman o své vizi mluví takto: „*Doufám, že pomohu kabale dostat se zpod svého pláště a posílím její zoufale nutné rozšíření, jak o tom mluvil již Baal HaSulam ve svých knihách. Tak mě instruoval i Rabaš a to je to, čeho se snažím ze všech svých sil a možností dosáhnout. Tento proces má nejvyšší důležitost pro budoucnost Izraele i celého světa. Ale nejdříve musí být pravá kabala očištěna od mylných představ, které se na ní během let nabalovaly. Pravá kabala není spojená s uzdravováním, kouzly, talismany, posvěcenou vodou, červenými náramky nebo meditací. Nesouvisí ani s mysticismem nebo náboženstvím. Moudrost kabaly, jak byla definována velkými kabalisty, je metoda, která napravuje člověka a svět. A vynořuje se právě teď, protože ji lidé potřebují jako vzduch.*“¹⁵⁵

Je evidentní, že *Kabbalah Center* i *Bnej Baruch* jsou více součástí New Age než judaismu. Většina židovstva tato hnutí odmítá z již uvedených důvodů (židovská mystika a kabala byly během svého vývoje více méně *tajnými* naukami určenými jen pro elitu) a samy

---

¹⁵¹ SWEENEY, John. Kabbalah leader's Holocaust 'slur'. Dostupné z [Http://news.bbc.co.uk/2/hi/4158287.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/4158287.stm) [online]. 2005 [cit. 2014-06-04].

¹⁵² Nar.1946.

¹⁵³ 1907-1991.

¹⁵⁴ *Kabbalah* [online]. [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: http://www.kabbalah.info/engkab/education-center/education-center#.U4-PQPI_uSo.

¹⁵⁵ LAITMAN, Michael. *My profile* [online]. 2008 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://laitman.com/profile/>.

organizace se k judaismu nepřiklání, lépe řečeno nepovažují plnění micvot za podmínku sine qua non pro mystická studia. Obě hnutí využívají nových mediálních prostředků pro svou propagaci. Na internetu lze najít mnoho informací i dezinformací na toto téma, uvedla bych zde tři: *Belief.net* je otevřeným webem pro jednotlivá náboženství a duchovní směry. Tento web uvedl rozhovor se současným ředitelem *Kabbalah Center* Michaellem Bergem s názvem „*Kabbalah for everyone*“.¹⁵⁶ Internetový židovský deník *The Jewish Daily Forward* publikoval článek, ve kterém se lehkým ironickým tónem snaží vysvětlit, jaká je vlastně ideologie *Kabbalah Center*.¹⁵⁷ Na internetu lze však najít i konspirační teorie, které tvrdí, že slavní stoupenci kabaly jako Lady Gaga, Madonna, Bono Vox a jiní tvoří tajnou společnost Illuminátů a skrze svou filmovou a hudební tvorbu působí na nevinné lidi.¹⁵⁸ Je evidentní, že *Kabbalah Center* vzbuzuje mnohem více reakcí a kontroverzí než *Bnej Baruch*. Je to zřejmě i proto, že pochází ze Spojených států a část jeho stoupenců je velmi známá. *Bnej Baruch* je umírněnější co se týče rétoriky (jež není nikdy vyložena protižidovská) i komerčních aktivit. Oddanost Michaelu Laitmanovi a jeho naukám však nabývá takřka sektářských rysů.

Je otázka, jak máme pojmut jako vzájemné působení judaismu a New Age. Obě hnutí se do určité míry ovlivňovala a jejich interakce rozhodně neskončila. Prvky New Age pronikají do jednotlivých náboženství více než kdy jindy a můžeme jenom spekulovat o tom, jakou část judaismu infiltrují dál. Na druhou stranu vidíme, že vlivy některých myšlenkových proudů v židovství (včetně neo-chasidismu) vyústily v radikálně nové chápání židovské mystiky zvláště ve vztahu k nežidovským zájemcům o kabal. Vedle již dříve zmíněné vulgarizace kabaly lze hovořit také o její demokratizaci, jež je někdy živena eschatologickým očekáváním.¹⁵⁹

Je nutné říct, že celému hnutí Jewish Renewal se říká New Age judaismus, což naznačuje, že část židovstva se nechala pohltit vlnou hnutí Nového věku. Prozatím nevíme, zda lze očekávat New Age křesťanství (synkretismus některých sekularizovaných křesťanů je nicméně značný) a New Age islám, anebo zda má judaismus specifický vývoj i kvůli tragickým událostem ve 20. století.

---

¹⁵⁶ PHILLIPS, Rebecca. Kabbalah for everyone. *Beliefnet* [online]. [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/Faiths/Judaism/2005/01/Kabbalah-For-Everyone.aspx?p=1>.

¹⁵⁷ MICHAELSON, Jay. Mystery sells: What the Kabbalah Center Actually teaches. *The Jewish Daily Forward* [online]. 2004 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://forward.com/articles/5270/mystery-sells-what-the-kabbalah-centre-actually-t/?>.

¹⁵⁸ FITZPATRICK, Timothy. The Hollywood Kabbalah Cult Unmasked. *Fitzpatrick Informer* [online]. 2012 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://fitzinfo.wordpress.com/2012/05/20/the-hollywood-kabbalah-cult-unmasked/>.

¹⁵⁹ Bliže viz MYERS, Jody. *Kabbalah for the Gentiles: Diverse Souls and Universalism in Contemporary Kabbalah*. In HUSS, Boaz (ed.). *Kabbalah and Contemporary Spiritual Revival*. Beer-Sheva: Ben-Gurion University of the Negev Press, 2011. ISBN 978-965-536-043-1. s. 181–212.

5 Duální náboženská identita

Během 20. století¹⁶⁰ se v židovských¹⁶¹ kruzích vyvinul fenomén duální náboženské identity. Obecně to lze popsat jako jev, kdy žid přijímá náboženství (nebo pouze některou jeho část), aniž by se zříkal svého židovství. Zde je nutno uvést, že pod slovy „žid“ a „židovství“ můžeme najít jak rasový původ, tak náboženskou příslušnost. Asi nejznámějšími skupinami jsou mesiánští Židé (*Messianic Judaisms, Jews for Jesus*), muslimští Židé (*Jews for Allah*),¹⁶² buddhističtí židé (*Jubu*, případně *JewBu*) a hinduističtí židé (*Hinjew, Hindjew*). Nejvíce příslušníků těchto vyznání je ve *Spojených státech*, západní Evropě a Izraeli (stejně jako příslušníků Jewish Renewal, což spolu jistě souvisí). Kromě části buddhistických a hinduistických židů se žádná z těchto skupin nepovažuje za součást hnutí New Age ani Jewish Renewal.

5.1 Exkurz: Mesiánští židé a Židé vyznávající islám – duální identita jako nástroj misie a sebe-potvrzení?

5.1.1 Mesiánští Židé

Mesiánští židé se snaží odvozovat svůj původ od prvních křesťanů – Židů v 1. století, kteří uvěřili v Ježíše a jeho zvěst na základě Ježíšových kázání nebo jeho učedníků. První církev dokonce řešila, zda zvěstovat své evangelium i pohanům a jestli tito pohané nemusí nejdříve přijmout židovství (obřízku, základy kašrutu atd.).¹⁶³ Kořeny novodobé křesťanské misie mezi židy sahají do 19. století¹⁶⁴. V roce 1894 židovský konvertita a baptistický pastor Leopold Cohn¹⁶⁵ založil *Brownsville Mission to the Jews* v New Yorku, dnešní organizaci *Chosen people ministry*¹⁶⁶. Od 20. let 20. století se misie mezi židy velmi rozmohla a do Izraele začaly proudit skupiny misionářů (včetně baptistů z jižní části USA), kteří si začaly říkat mesiáni (*messianics, mešichim, משיחיים*), aby se vyhnuli mezi židy negativně zabarvenému jménu křesťané (*christians, nocrim, נוצרים*). Samotný mesiánský judaismus se vyvinul v 60. a 70. letech, kdy vznikají organizace jako *Hebrew Christian Alliance of*

¹⁶⁰ Některé proudy duální náboženské identity mají delší historii, ale boom těchto organizací a společenství byl zaznamenán ve 20. a 21. století.

¹⁶¹ Tento fenomén byl zaznamenán i v jiných náboženských směrech (viz buddhističtí křesťané), ale v této práci se budeme zabývat pouze židovskými směry.

¹⁶² Jedná se o hnutí nepočetné, nicméně mediálně velice aktivní, a tudíž „viditelné“.

¹⁶³ Viz Sk 21:20–25; srov. pátá kapitola listu Galatským aj.

¹⁶⁴ V roce 1821 vydal Joseph Frey, zakladatel London Society for Promoting Christianity among the Jews, Nový zákon v jidiš. V roce 1884 založil Joseph Rabinowitz kongregaci Izraelité Nové smlouvy na Ukrajině apod.

¹⁶⁵ 1862–1937, maďarský žid, jeden z nejúspěšnějších a kontroverzních evangelistů mezi židy.

¹⁶⁶ *Chosen people ministry* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.chosenpeople.com/main/>.

America (HCAA)¹⁶⁷ dnes *Messianic Jewish Alliance of America* (MJAA)¹⁶⁸, *Jews for Jesus* a později (r. 1999) *Messianic Israel Alliance*¹⁶⁹.

Mesiánský judaismus je ve své teologii velice podobný evangelikálnímu křesťanství, přesto se mesiáni vyhýbají označení „křesťané“ a raději si říkají „věřící“. Považují se za židy, kteří našli svého mesiáše v postavě Ježíše Nazaretského (hebrejsky Jehošu'a ha-mašiah, případně Ješu'a ha-mašiah, nebo rabi Ješu'a), čímž údajně prohloubili a naplnili své židovství. Mesiáni se scházejí v synagogách (někteří v mesiánských sborech či kostelích), duchovní má titul rabín, dodržují halachická ustanovení (míra oddanosti halaše se v těchto skupinách liší stejně jako mezi židovskými denominacemi) a ctí šabat a slaví židovské svátky. Kromě Tóry během svých bohoslužeb čtou také Nový zákon (*B'rit chadaša*, ברית חדשה), který považují stejně jako Starý zákon za inspirované Boží slovo, své konvertity křtí ponořením do mikve. Většina z nich jsou přesvědčení sionisté, kladou důraz na své židovské dědictví a jejich základní aktivitou je misie¹⁷⁰. Používají hesla jako „*Chceš být více žid? Přijmi Ježíše!*“, „*Ježíš byl vychován v košer domácnosti*“, „*Vše o Ježíši, co jste vždy chtěli vědět ... ale báli jste se zeptat svého rabína*.“¹⁷¹ Znakem mesiánských židů je menorá spojená s šesticípou hvězdou a rybou; znamení kříže považují za historicky zdiskreditované a mnohdy je vnímají jako antisemitské.

Argumenty o Ježíši jako Mesiáši čerpali mesiáni jak z křesťanství, tak z židovského lubavičského hnutí Chabad, které považuje svého sedmého cadika Menachem Mendel Schneersona¹⁷² za mesiáše. Právě důkazy Chabad v záležitosti mesiášství Menachema Mendela Schneersona často slouží k infiltraci mesiánů do židovských kruhů, neboť napomáhají k vykreslení Ježíše jako židovského mesiáše, bez toho, aby byli misionáři podezřelí z přichylnosti k „pohanskému“ chápání TaNaCHu. Díky velkému zájmu o židovskou mystiku a kabalou začali mesiáni studovat i tuto oblast židovství, z čehož vznikl nový fenomén mesiánská kabala (*Messianic Kabbalah*¹⁷³).

¹⁶⁷ HCAA bylo založeno v roce 1915, v roce 1972 bylo přejmenováno.

¹⁶⁸ *Messianic Jewish Alliance of America* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.mjaa.org/site/PageServer>.

¹⁶⁹ *Messianic Israel Alliance* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.messianicisrael.com/m/>.

¹⁷⁰ Misie mesiánů (a zejména amerických evangelikánů) je založena na novozákonním biblickém prorocství, které říká, že až přijde podruhé Mesiáš, Izrael v něj uvěří viz Římanům 11,25-29.

¹⁷¹ V originále: „*Be More Jewish, Believe in Jesus*“, „*Jesus Was Raised in a Kosher Home*“, „*Everything You Always Wanted to Know about Jesus ... But Were Afraid to Ask your Rabbi*“.

¹⁷² 1902-1994. Na rozdíl od křesťanství však Chabad nevnímá jeho funkci v souvislosti se zástupnou obětí za lidské hříchy, ani nespekuluje o jeho případném Božím synovství, což je pro židy zcela nepřijatelné.

¹⁷³ Například na *Messianic Kabbalah* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://messianic-kabbalah.blogspot.cz/>.

Mesiánští židé jsou většinou židovstva považováni za evangelikální křesťany a jejich misie zejména v Izraeli je vnímána velice negativně. V roce 1989 byl Nejvyšším izraelským soudem mesiánský judaismus označen jako samostatné a od judaismu odlišné náboženství, což ztížilo možnost *aliji* (návrat židů do *Izraele*¹⁷⁴) pro jeho následovníky. Stává se, že touha po misii je pro některé mesiány tak veliká, že ve své žádosti o občanství své skutečné vyznání neuvedou a svou misii konají částečně tajně. Sama jsem se s takovou americkou dvojicí v Izraeli setkala.

Jako reakce na uvedené misie (zejména na křesťanskou a mesiánskou) vznikla v roce 1983 organizace *Jews for Judaism*, která chce skrze vzdělání, podporu rodin, poradenství a začleňování jednotlivců do komunit, bojovat proti cizím naukám. Jejich misí je „posílit a zachovat židovskou identitu skrze vzdělávání a poradenství, které bojují proti klamným kultům a misionářům a prosazují kritické myšlení.“¹⁷⁵ Tato organizace pořádá mnoho akcí a vydává brožury a knihy jako *Stolen mind: Understanding cults* (2014), *Counter-missionary handbook* (2001) apod. Dá se říct, že někteří stoupenci *Jews for Judaism* jsou stejně zarputilí a ve svých názorech agresivní jako jejich protivníci.

5.1.2 Jews for Allah

Během společného soužití islámu a judaismu zejména na stejném území se stávalo, že se žid stal muslimem a naopak. Poté, co v roce 1666 přestoupil Šabtaj Cvi¹⁷⁶ na islám, několik stovek jeho stoupenců udělalo stejný krok. V soukromí však stále dodržovali některé elementy halachy (byť je reinterpretovali v duchu radikálního antinomismu Šabtaje Cviho) a své židovské identity se nevzdali.¹⁷⁷

Do 20. století nikdy neprobíhala aktivní nenásilná muslimská misie mezi židy, ani nebyly vytvářeny skupiny sdružující takové konvertity. V roce 1999 vznikla organizace *Jews for Allah*¹⁷⁸, kteří vnímají jako svou *povinnost* seznámit židy s Alláhem. Ve své ideologii reagují jak na *Jews for Jesus* tak na *Jews for Judaism* – v souladu s Koránem vnímají Ježíše jako proroka, ale popírají jeho božství.

Židovští konvertité většinou přijmou islám se vším, co nabízí a z jejich židovství zbývá často jen etnická příslušnost. Kladou však důraz na to, co mají obě náboženství společná (oddanost Bohu, ortopraxe, kašer/halal styl života, modlitba apod.).

---

¹⁷⁴ Právo návratu (חוק השבות) bylo ustanoveno v roce 1950 a umožnilo židům (kteří prokážou svůj původ) přestěhovat se do Izraele a získat občanství.

¹⁷⁵ *Jews for Judaism* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://jewsforjudaism.org/>.

¹⁷⁶ 1626-1676, kabalista, ústřední osobnost sabatianismu, považovaný svými stoupenci za mesiáše.

¹⁷⁷ Byli nazváni Dönme, konvertité.

¹⁷⁸ *Jews for Allah* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://jews-for-allah.org/>.

Znakem *Jews for Allah* je půlměsíc s Davidovou hvězdou, u kterého se často objevuje slogan „*Judaism and Islam, a match made in Heaven.*“ Překládají Korán do hebrejštiny, srovnávají islám a židovství a nejvíce si cení toho, co mají společného (převážně toho, co vychází ze společných praotců, případně některých proroků). Na jejich webových stránkách lze najít rozhovory s konvertity, kteří přišli jak z mesiánského tak z židovského prostředí (i z *Jews for Judaism*). Muslimové aktivní v misií staví zejména na společných rysech obou náboženství, touží sjednotit jak Židy, tak křesťany pod jediného Boha – Alláha a vnímají i politickou potřebu spřátelit jednotlivá náboženství.

Misie muslimů mezi Židy je téměř nový fenomén, který se bude zřejmě vyvíjet v následujících letech. Zatím můžeme říci, že ve svých počátcích neměl takový úspěch jako mesiánská misie, která ve svých prvních letech existence získala tisíce Židů. Pokud bychom je měli srovnávat hlouběji, muslimská misie nemá zřejmě tak silné kořeny a motivaci pro šíření svého náboženství jako mesiánský judaismus, potažmo křesťanství.

Jak v případě mesiánských Židů, tak v případě Židů vyznávajících islám je třeba mít na paměti, že se nejedná o typické představitele trendu utváření duální náboženské identity.

Mesiáni jsou pravověrnými křesťany, kteří si ponechávají pouze některé distinktivní znaky židovství; na dodržování halachy nelpí, a de facto ji ani nepotřebují, neboť středobodem jejich náboženské zkušenosti a života vůbec je Kristus (nikoliv služba Hospodinu vyjádřená ve snaze o *tikun olam*), dodržování halachy má pro ně význam v potvrzování jejich židovské identity. Často užívají matoucí a někdy i vyloženě lživé argumenty, jež jsou zejména pro sekulární izraelské Židy těžko čitelné, a proto jim mohou poskytnout útěchu v jejich honbě za spiritualitou nezávislou na rabínském establishmentu. Co se týká Spojených států amerických, majorita mesiánů pochází z prostředí nábožensky laxního, a tudíž svůj příklon k nějaké formě duchovního života, navíc spjatého s židovstvím, mohou chápat jako *tesuva* (tedy návrat k Bohu svých předků). V poslední době je stále zřetelnější, že velká část mesiánů jsou sympatizanti a konvertité postrádající židovské kořeny (afro-američané, sionisticky a filosemitsky orientovaní křesťané), nespokojení se situací ve svých původních kongregacích, hledající dynamickou alternativu, která by více souzněla s jejich vnitřním přesvědčením.

Jak jsme již viděli, *Jews for Allah* jsou daleko více srostlí s islámem jakožto životním stylem (což je dáno faktem, že judaismus a islám jsou náboženství ortopraktická), a svůj etnický původ často zdůrazňují z misijních důvodů, nebo proto, že upřímně věří, že svou konverzí naplnili vůli Panovníka všehomíru, jenž promlouval k Adamovi, Noemovi, Abrahamovi, Mojžíši a dalším prorokům a důležitým osobnostem TaNaCHu.

5.2 Jewbu a Hinjew

Prolínání východních nauk a judaismu není novodobá záležitost. Je zaznamenáno, že už v 16. století židé žijící v Indii (zřejmě potomci židů přecházejících z Palestiny po zničení druhého Chrámu roku 70 n. l.) řešili otázku hinduistických a buddhistických vlivů na svá společenství. Responza, která se z té doby dochovala, řeší, jestli jsou hinduistické nauky *avoda zara* (tj. modloslužba) nebo nikoliv a odsuzují ozvěny kastovního systému v židovských společenstvích.¹⁷⁹ Tato responza jsou psaná například Davidem ibn Abi Zimrou nebo Nisimem z Gerony. Středověké kehilot v Kočinu (město v dnešním jihoindickém státě Kerala) prostudoval prof. Nathan Katz (viz níže). Zajímavou kočinskou postavou byl Nechemija Mota¹⁸⁰, kabalista, jenž v jednom svém spise hledal paralely mezi židovskou mystikou a indickou tantrou. Dodnes je znám díky svým liturgickým písním a básním (*pijutim*). Jeho hrob se stal poutním místem pro příslušníky všech náboženských skupin působících v Kočinu.¹⁸¹ Za zmínku také stojí postava Sarmada Kašaniho¹⁸², žida, muslima, buddhisty a hinduisty, o kterém se dá říci, že byl předchůdcem židů s duální náboženskou identitou.

Prvním zaznamenaným židem v USA konvertujícím k buddhismu byl v roce 1893 Charles Strauss, který se později stal významným propagátorem buddhismu na Západě. Jak již bylo uvedeno výše, zájem o východní nauky se zejména v USA objevil v 60. a 70. letech 20. století jak mezi nežidy (Beat generation, hippies) tak v hnutí Jewish Renewal. Joseph Goldstein¹⁸³, Jack Kornfield¹⁸⁴ a Sharon Salzberg¹⁸⁵, všichni židovského původu, založili v roce 1975 *Insight Meditation Society*¹⁸⁶. Meditace se postupně stávala součástí Renewal bohoslužeb a chavurot. Snad lze říci, že zájem o buddhismus v židovských kruzích může souviset s neustálým tázáním ohledně utrpení (ať již jde pronásledování v časech dávných nebo ve 20. století těžko zdůvodnitelná tragédie šo'a), přičemž buddhistické Písmo Tripitaka, dává odpověď, jak se z útrap existence vymanit nebo je alespoň zmírnit.

---

¹⁷⁹ Viz KATZ, Nathan a Ellen S. GOLDBERG. *Kashrut, Caste and Kabbalah: The Religious Life of the Jews of Cochin*. Manohar Publishers and Distributors, 2005. ISBN 8173046387. s. 103–106.

¹⁸⁰ Žil na přelomu 16. a 17. století.

¹⁸¹ Blíže např. KATZ, Nathan. *Who Are The Jews of India?* Berkeley and Los Angeles: University of Kalifornia Press, 2000. ISBN 0-520-21323-8. s. 52–55.

¹⁸² 1590-1661, narodil se v Arménii, dlouho působil v Indii, kde je velice velmi ctěn a popraven šestým mughalem Aurangzebem jako heretik. Pochován je v Dili. Viz na KATZ, Nathan. *The Identity of a Mystic: The Case of Sa'id Sarmad, a Jewish-Yogi-Sufi Courtier of the Mughals*: Numen, 2010. S. 142–160.

¹⁸³ Nar. 1944, jeden z prvních amerických učitelů vipassana (vhled, intuitivní poznání).

¹⁸⁴ Nar. 1945, spisovatel a učitel theravádového buddhismu.

¹⁸⁵ Nar. 1952, spisovatelka a učitelka buddhistické meditace.

¹⁸⁶ *Insight Meditation Society* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.dharma.org/>.

Název Jewbu zahrnuje sekulární židy, kteří se zajímají o buddhismus nebo se za buddhisty považují, židy, kteří si z buddhismu vyberou jenom určitou část (buddhistickými metodami prohlubují vlastní náboženství) a lidi, kteří se považují jak za buddhisty, tak za židy¹⁸⁷. Těch je většina. Tvrdí, že obě náboženství jsou kompatibilní (halacha a dharma jsou slučitelné; respektive, že buddhismus se může realizovat jako filosofie) a pokud není Buddha považován za boha (což je většina případů není), ani jejich teologie se nevylučují. Někteří z těchto Jewbus našli útočiště v Unitářském univerzalizmu¹⁸⁸, který zaštiťuje jejich *sanghy* (komunity).

Hinjews jsou židé, kteří se stejně jako někteří Jewbus, snaží prohloubit svou spiritualistu a své náboženství skrze praktiky východních náboženství. Můžeme tak ale označit také rodiny, kde jeden z partnerů je žid a druhý hinduista¹⁸⁹. Hinduismus je velice obsáhlé náboženství (v jednotném i množném čísle), tudíž i nauky, které si Hinjews osvojují, se často liší. V roce 2007 se konala první mezináboženská konference vedená organizacemi z Indie a Izraele, které zúčastnili osobnosti jako Swami Dayananda¹⁹⁰, rabi Daniel Sperber¹⁹¹, Yona Metzger¹⁹² a jiní. Jiné oficiální snahy o sblížení těchto náboženských proudů se nekonaly a zřejmě se v budoucnu ani neočekávají.¹⁹³

Významnou osobností, kterou můžeme zařadit jak do Jewbus tak do Hinjews, je profesor Nathan Katz (nar. 1948). Prošel klasickým židovským vzděláním, získal doktorát z religionistiky, založil několik programů pro studium náboženství (zejména východních) a sám se považuje za Jewbu. Proslavil se zejména svými knihami o indických židech, napsal například *The Last Jews of Cochin: Jewish Identity in Hindu India* (1993), *Studies of Indian-Jewish Identity* (1995), *Who Are the Jews in India?* (2000), *Indo-Judaic Studies in the Twenty-First Century* (2007) a další. Přeložil také několik buddhistických traktátů a zajímal se o buddhistickou psychologii (*Buddhist Images of Human Perfection: The Arahant of the Sutta Pitaka Compared with the Bodhisattva and the Mahasiddha* 2010). Jeho celoživotní religionistické práce je velmi profesionální a na vysoké akademické úrovni.

Jewbus a Hinjews jsou skupiny velmi různorodé a spadá pod ně mnoho jedinců, jejichž motivace, cíle a míra smísení obou religiózních entit jsou odlišné. Ani buddhisté ani

¹⁸⁷ *Jewish Buddhist Encounter* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.jewbu.net/>.

¹⁸⁸ Např. *Unitarian Universalist Association* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.uua.org/>.

¹⁸⁹ Např. *HinJew* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <https://latkeladki.wordpress.com/tag/hinjew/>.

¹⁹⁰ Nar.1930, hinduistický mnich, znalec a učitel Advaita-védánta (indická filosoficko-náboženská škola monismu) a zakladatel Arsha Vidya Gurukulam (institute védského učení).

¹⁹¹ Nar. 1940, profesor Talmudu na Bar-Ilan University v Izraeli a znalec židovské filosofie a židovských tradic a zvyků.

¹⁹² Nar.1953, vrchní aškenázský izraelský rabín do r. 2013.

¹⁹³ Zajímavý počín představuje religionistický sborník GOODMAN. *Between Jerusalem and Benares: Comparative Studies in Judaism and Hinduism*. State University of New York Press, 1994. ISBN 0791417166.

hinduisté nebyli nikdy aktivní misionáři mezi židy a výraznější zájem o jejich nauky se objevil až ve 20. století. Židé, kteří do těchto skupin patří, se většinou nesdružují a nevytvářejí komunity (existují však i výjimky potvrzující pravidlo).¹⁹⁴ Hnutí Jewish Renewal některé tyto lidi sdružilo, avšak stále klade větší důraz na jejich židovství. V roce 1994 vydal Rodger Kamenetz (profesor religionistiky na *Louisiana State University*) knihu *The Jew In the Lotus*, která popisuje historický rozhovor rabínů s Dalai Lamou. Je první odborně zpracovaný dialog mezi judaismem a buddhismem.

Duální náboženská identita se v posledních letech objevuje stále častěji. Můžeme spekulovat o tom, do jaké míry na to mělo a má vliv hnutí New Age a v židovských kruzích Jewish Renewal. Faktem ale je, že obě hnutí jsou velmi liberální, co se týče cizích vlivů. Jedna z myšlenek New Age je jednota všech náboženství, touha sjednotit všechny lidi pod jednotnou nauku a nastolit náboženský mír. Přijetí duální nebo mnohočetné náboženské identity se tomu sice neblíží, ale můžeme v tomto fenoménu pozorovat určité společné prvky.

Jewish Renewal je pak jasným důkazem, že dalším způsobem, jak vstřebat prvky New Age je oscilace mezi různými náboženskými tradicemi, přičemž, jedna, a totiž židovská, převládá a pozvolna přetváří zdánlivě nesourodé elementy k obrazu svému.

---

¹⁹⁴ Mezi společenství, jež se identifikují vyloženě jako JewBu patří *Makor Ohr* (tj. Zdroj Světla). Viz <https://www.jccsf.org/adult/adult-classes/makor-or-jewish-meditation>. [cit. 2014-06-03].

Závěr

Cílem této práce bylo popsat vývoj a obsah hnutí Jewish Renewal a vztah judaismu a hnutí New Age. V dnešní době existuje již několik kvalitních odborných publikací o Jewish Renewal a jejich studium mi přineslo mnoho informací. Je zjevné, že toto hnutí odstartovala mladá americká židovská generace toužící po změnách ve společnosti, ve své komunitě, ve svém náboženství a ve vlastní osobní spiritualitě. Doba 60. let 20. století je ve Spojených státech amerických obdobím revolty proti společenským konvencím, tehdejší politice a s tím související i válce ve Vietnamu. To samozřejmě značně ovlivnilo židovskou mládež, která se těchto protestů často přímo účastnila. V nově vznikajících komunitách se řeší otázky politiky, environmentalismu a ekologie, otázky týkající se postavení a role ženy ve společnosti a podobně. Nejsilnějším prvkem je však touha po znovunalezení židovských kořenů a obnovení aktivního prožívání židovského náboženství. Veliký vliv na tento proces měli zejména tři lidé – rabi Zalman Schachter-Shalomi, rabi Shlomo Carlebach a rabi Abraham Joshua Heschel. Jejich práce je patrná v židovských kruzích do současnosti. Zejména jejich zásluhou vzniklo mnoho chavurot, které se rozšířily i do Evropy a Izraele a dodnes jsou velmi aktivní. Zajímavý byl exkurz do současného izraelského Jewish Renewal, jenž (ačkoliv ovlivněn svým americkým sourozencem) pomáhá znovu najít židovskou identitu a její význam těm Izraelcům, kteří netouží být součástí tradičního judaismu nebo judaismu příliš úzce provázaného se státními strukturami.

Prostřednictvím výzkumu vlivu judaismu na hnutí New Age je patrné, že v této částečné interakci největší roli hraje kabala a židovská mystika. Nauka, která byla po staletí výsadou nejvzdělanějších židů, je v dnešní době přístupná nejen běžným židům, ale také lidem ostatních vyznání. Jedná se samozřejmě o zjednodušenou a často pozměněnou verzi původní kabaly, kterou většina židovstva nepřijímá. Nutno ovšem říct, že mezi „běžnými“ lidmi hlavně v USA je velmi populární a vytváří jednu z amerických subkultur. Myšlenka přístupné kabaly vzešla od rabiho Jehudy Ashlaga, jehož myšlenky ve 20. století zrealizovali a parciálně pozměnili kontroverzní duchovní vůdci a kabalističtí „guruové“ Philip Berg a Michael Laitman.

Významnou součástí vztahů judaismu a New Age je fenomén duální náboženské identity. Při bližším zkoumání je jasné, že takový náboženský život má mnoho podob a tudíž ho nelze přesně definovat. Co se týče židů (případně Židů), nejčastěji se objevují formy směřující židovství a křesťanství (mesiánští Židé), židovství a islám (Jews for Allah),

židovství a buddhismus (Jewbus) nebo židovství a hinduismus (Hinjewes). V tomto fenoménu figurují jak židé ve smyslu náboženského vyznání, tak Židé ve smyslu etnickém.

Ačkoliv tato práce obsahuje mnoho informací, pokryla pouze malou část problematiky. Například o jednotlivých chavurot by se dalo napsat mnohem více, já přináším pouze základní přehled. Bylo by velmi zajímavé studovat hnutí Jewish Renewal nebo duální náboženskou identitu z hlediska psychologie nebo sociologie náboženství. Je škoda, že se v České republice žádná z chavurot Renewal hnutí nevyskytuje, abych mohla o tématu pojednat i z vlastní zkušenosti. Návštěva Davida Maxy ve společenství LSD v Německu však částečně nastiňuje situaci Jewish Renewal a spřízněných komunit v Evropě.

Seznam použité literatury

Prameny

- *Bible: český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-07-7.
- ELLIGER, Karl, RUDOLPH, Willhelm. (eds.) *Tora Nevi'im u-chtuvim Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Editio Funditus Renovata. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. ISBN 3-438-05219-9.
- GROESBERG, Sholom. *Jewish Renewal: A journey: The Movement's History, Ideology, and Future*. New York: iUniverse, 2009. ISBN 978-0-595-85537-7.
- SHORR, Y. S. – MALINOWITZ, Ch. (ed.) *The Schottenstein Talmud Bavli. Hebrew-English Edition. Tractate Sanhedrin*. Volume II. Ch. 6—9 (folios 42b—84a). New York: Artscroll Mesorah, 1994. ISBN 0-89906-742-5.

Sekundární literatura

- GOFFMAN – Ken, JOY, Dan. *Counter Culture Through the Ages. From Abraham to Acid House*. New York: Villard, 2005. 432p. ISBN 978-0812974751.
- HOLUBOVÁ, Markéta. The Tree of Life and the Tree of Knowledge of Good and Evil. In: *Šalom: Pocta Bedřichu Noskovi k sedmdesátým narozeninám*. Brno: L.Marek, 2012. ISBN 9788087127568.
- IDEL, Moše. *Golem. Židovské magické a mystické tradice o umělém člověku*. 1. České vydání. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-664-4.
- IDEL, Moše. *Kabala: Nové pohledy*. 1. české vydání. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-663-8.
- KAPLAN, Aryeh. *Meditation and Kabbalah*. Weiser Books, 1989. ISBN 0877286167
- KATZ, Nathan a Ellen S. GOLDBERG. *Kashrut, Caste and Kabbalah: The Religious Life of the Jews of Cochín*. Manohar Publishers and Distributors, 2005. ISBN 8173046387.
- KATZ, Nathan. *The Identity of a Mystic: The Case of Sa'id Sarmad, a Jewish-Yogi-Sufi Courtier of the Mughals*. Numen, 2010. ISBN 81-85532-32.
- KATZ, Nathan. *Who Are The Jews of India?* Berkeley and Los Angeles: University of Kalifornia Press, 2000. ISBN 0-520-21323-8.

- MYERS, Jody. *Kabbalah for the Gentiles: Diverse Souls and Universalism in Contemporary Kabbalah*. In HUSS, Boaz (ed.). *Kabbalah and Contemporary Spiritual Revival*. Beer-Sheva: Ben-Gurion University of the Negev Press, 2011. ISBN 978-965-536-043-1.
- PETERSON, Kelly. *Judaism and Environmental Ethics: A Reader*. Judaism 51.1. 2002, Winter.
- SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Praha: Fra, 2009. ISBN 978-80-86603-91-9.
- TIROSH-SAMUELSON. Nature in the sources of Judaism. *Daedalus*. 2001.
- WEISSLER, Chava. *Performing Kabbalah in the Jewish Renewal Movement*. In HUSS, Boaz (ed.). *Kabbalah and Contemporary Spiritual Revival*. Beer-Sheva: Ben-Gurion University of the Negev Press, 2011. ISBN 978-965-536-043-1.
- WERCZBERGER, Rachel. *Self, Identity and Healing in the Ritual of Jewish Spiritual Renewal in Israel*. In HUSS, Boaz (ed.). *Kabbalah and Contemporary Spiritual Revival*. Beer-Sheva: Ben-Gurion University of the Negev Press, 2011. ISBN 978-965-536-043-1.

Encyklopedie

- PARTRIDGE, Christopher. *Encyklopedie nových náboženství*. 1. české vydání. Oxford: Lion, 2004. ISBN 80-242-1605-1.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.

Internetové zdroje

- Agudat Yisrael. In: *The Knesset* [online]. 2014 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: http://www.knesset.gov.il/faction/eng/FactionPage_eng.asp?PG=22
- *Aleph* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <https://www.aleph.org/about.htm>
- *BINA* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.bina.org.il/en>
- *Bnai Or* [online]. [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.bnaior.org/>
- BROWN, Benjamin. Kedushah: The Abstinence of Married Men in Gur, Slonim and Toldos Ahron. *Academia.edu* [online]. 2013 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: http://www.academia.edu/4919509/Kedushah_The_Abstinence_of_Married_Men_in_Gur_Slonim_and_Toldos_Ahron

- *C-DEEP* [online]. 2000 [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://www.rabbishefagold.com/CDEEP.html>
- Dollinger, Marc, and Ernest Hearst. "New Left." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 15. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 141-143. *Gale Virtual Reference Library*. Web. 17 May 2014.
- Elat chayyim. In: *Hazon* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://hazon.org/elat-chayyim/>
- FITZPATRICK, Timothy. The Hollywood Kabbalah Cult Unmasked. *Fitzpatrick Informer* [online]. 2012 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://fitzinfo.wordpress.com/2012/05/20/the-hollywood-kabbalah-cult-unmasked/>
- Gaia hypothesis. *James Lovelock* [online]. 1965-2011 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.jameslovelock.org>
- GOODMAN. *Between Jerusalem and Benares: Comparative Studies in Judaism and Hinduism*. State University of New York Press, 1994. ISBN 0791417166.
- *Havurat Shalom* [online]. [cit. 2014-05-20]. Dostupné z: <http://www.havuratshalom.org/>
- *HinJew* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <https://latkeladki.wordpress.com/tag/hinjew/>
- House of Love and Prayer miscellany, 1968-1977. In: *The Magnes* [online]. 2010 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.magnes.org/collections/archives/western-jewish-american/house-love-and-prayer-miscellany-1968-1977>
- <https://www.jccsf.org/adult/adult-classes/makor-or-jewish-meditation>. [cit. 2014-06-03].
- *Chosen people ministry* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.chosenpeople.com/main/>
- *Insight Meditation Society* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.dharma.org/>
- *Jewish Buddhist Encounter* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.jewbu.net/>
- *Jews for Allah* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://jews-for-allah.org/>
- *Jews for Judaism* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://jewsforjudaism.org/>
- *JOFA* [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.jofa.org/>

- July 1967 and its aftermath: 'You set the scene'. In: *Workers.org* [online]. 2007 [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: <http://www.workers.org/2007/us/detroit19670906/>
- *Kabbalah* [online]. [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: http://www.kabbalah.info/engkab/education-center/education-center#.U4-PQPI_uSo
- LAITMAN, Michael. *My profile* [online]. 2008 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://laitman.com/profile/>
- Lessons in Tanya. *Chabad.org* [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://www.chabad.org/library/tanya/tanya_cdo/aid/7988/jewish/Chapter-2.htm
- Malý slovník New Age. *Theofil revue* [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=376#monismus>.
- *Messianic Jewish Alliance of America* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.mjaa.org/site/PageServer>
- *Mevo modiim* [online]. [cit. 2014-05-22]. Dostupné z: <http://mevomodtour.org/>
- MICHAELSON, Jay. Mystery sells: What the Kabbalah Center Actually teaches. *The Jewish Daily Forward* [online]. 2004 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://forward.com/articles/5270/mystery-sells-what-the-kabbalah-centre-actually-t/>
- *Ohalah* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: http://ohalah.org/?doing_wp_cron=1400878944.9555609226226806640625
- PHILLIPS, Rebecca. Kabbalah for everyone. *Beliefnet* [online]. [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/Faiths/Judaism/2005/01/Kabbalah-For-Everyone.aspx?p=1>
- *Pnai Or Philadelphia* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://www.pnaior-phila.org/home>
- Rabbi Zalman Schachter-Shalomi. In: *Legacy of wisdom* [online]. [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: http://www.legacyofwisdom.org/legacy-of-wisdom/en/library/interviewees/rabbi_zalman_schachter.html
- Renewing Jewish Identity in Israel viz HARTMAN, Donniel. Renewing Jewish Identity in Israel. In: *BJPA* [online]. 2010 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.bjpa.org/Publications/downloadPublication.cfm?PublicationID=8095>
- ROBERTS, John. The New Ultra Orthodox Jewish woman. *Your jewish news* [online]. 2013 [cit. 2014-05-12]. Dostupné z: <http://www.yourjewishnews.com/2013/04/jv1661.html>

- *RRC* [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <http://www.rrc.edu/>
- *Shalom Hartman Institute* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://hartman.org.il/>
- SWEENEY, John. Kabbalah leader's Holocaust 'slur'. Dostupné z: <Http://news.bbc.co.uk/2/hi/4158287.stm> [online]. 2005 [cit. 2014-06-04].
- The 1960's Hippie Counter Culture Movement. In: *Mortal Journey* [online]. 2011 [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: <http://www.mortaljourney.com/2011/03/1960-trends/hippie-counter-culture-movement>
- *The Rabbinical Assembly* [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.rabbinicalassembly.org/jewish-law/committee-jewish-law-and-standards>
- *The Yivo encyclopedia of Jews of Eastern Europe* [online]. 2010 [cit. 2014-04-27]. Dostupné z: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Ger_Hasidic_Dynasty
- *UJA Federation* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ujafedny.org/>
- *Unitarian Universalist Association* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.uua.org/>
- WASKOW, Arthur. Original 1969 Freedom Seder. In: *The Shalom center* [online]. 2005 [cit. 2014-05-22]. Dostupné z: <https://theshalomcenter.org/content/original-1969-freedom-seder>
- Weiss, Avi. "Student Struggle for Soviet Jewry (SSSJ)." *Encyclopaedia Judaica*. Ed. Michael Berenbaum and Fred Skolnik. 2nd ed. Vol. 19. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007. 269. Gale Virtual Reference Library. Web. 17 .5. 2014.
- WERCZBERGER, Rachel. Papers. In: *Academia.edu* [online]. [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <https://telaviv.academia.edu/RachelWerczberger>

Další elektronické dokumenty nebo jejich části

- WIGODER, Geoffrey, SECKBACH, Fern (eds.). *Encyclopaedia Judaica*[CD-R]. Version1.0. Jerusalem: Judaica Multimedia (Israel), 1997. ISBN neuvedeno.
- KANTROWITZ, David. (ed.). *Judaic Classic Library* (CD-ROM). Version II f. Institute for Computers in Jewish Life. Davka Corporation & Judaica Press Inc., Copyright 1991—1999. (ISBN neuvedeno).

Poznámka: Pokud jsou citovány midraše nebo jiná díla rabínské literatury děje se tak CD-ROMu KANTROWITZ, David. (ed.). *Judaic Classic Library* (CD-ROM). Version II f. Institute for Computers in Jewish Life. Davka Corporation & Judaica Press Inc., Copyright 1991—1999

Resumé

Master thesis „The Elements of New Age in Contemporary Judaism (so called Jewish Renewal)” deals with mutual relationship between Judaism and New Age movement. In the first part it describes their main mutual elements such as holism, monism, environmentalism, tender issues and esotericism. The second part is focused on Jewish Renewal movement, which aroused in 60's of 20th century in the United States of America. This movement is trans-denominational neo-chasidic movement, which tries to renew Judaism through Chasidic and kabalistic thoughts adapted to present days, it emphasizes personal spirituality. The third part talks about the Jewish elements within New Age, which are mainly kabbalah and Jewish mysticism. The fourth part describes the phenomenon of dual religious identity, whose the best known groups are Messianic Jews, Jews for Allah, Jewbus and Hinjews.